

בענין

מאכלים אסורים שנתייבשו

נדון כשרות הג'לטין

לזכר ולעילוי נשמת

הרופא החרדי

הד"ר ר' דב בן משה ארליך ז"ל

איש אשכולות וענק רוח

אשר יראת שמים ורוחב דעות חברו בו יחדיו

פעל במסירות נפש למען הכלל

השיב נשמתו לבוראו ביום אשר נאמר בו "בקרובי אקדש"

נלב"ע ר"ח ניסן תשנ"ו

☆☆☆

ת.נ.צ.ב.ה.

מאכלים אסורים שנתייבשו

נדון כשרות הג'לטין

א. הבית יוסף והרמ"א הביאו להלכה את דברי שבולי הלקט שהתיר למלא חלב בעור קיבה שנתייבש "דכיוון שנתייבש העור הוי כעץ בעלמא, ואין בו שום לחלוחית בשר". וצ"ע האם דין זה נאמר רק בעור קיבה שהוא היתר, וכשנתייבש אין בו טעם לאסור החלב, או גם במאכלות אסורות נדג טמא, נבלות וטריפות] שכבר חל עליהם שם איסור ואינו נפקע ממנו על ידי שנתייבש.

ב. הש"ך כתב על דברי הרמ"א הנ"ל: "ומכל מקום נראה דלכתחילה אין לעשות כן". והפרי מגדים כתב שיש לאסור לבשל [או לשרות מעת לעת] את הבשר "היבש כעץ" כי על ידי הבישול הוא "מתרכך", וצ"ע בזה למעשה.

ג. כתב הרמב"ם: "האוכל מנבלה וטריפה מן העור ומן העצמות, אע"פ שהוא אסור הרי זה פטור מפני שאלו אינם ראויים לאכילה". ויש לחקור האם פטור כי אין זה בגדר "דרך אכילה", או שהעור והעצמות אינם בכלל האיסור.

ד. רבנו יונה התיר אכילת מוש"ק שנעשה מדם חיה, כי בתהליך הפקתו "יצא מתורת דם" [בגדר "פנים חדשות באו לכאן"]. ודנו הפוסקים האם הלכה כדבריו, והאם יש הבדל בין שינוי שנעשה "בידי אדם" או באופן טבעי "בידי שמים".

ה. כשרות מאכלים אסורים [נבלות וטריפות] שבתהליך הכימי של עיבודם לתעשיית המזון הפכו להיות אינם ראויים לאכילת כלב, ולאחר מכן שבו להיות ראויים לאכילה כחלק ממרכיבי המזון.

. . .

ו. ממוצא הדברים נחלקו גדולי הפוסקים בדור האחרון בשאלת כשרות הג'לטין - חומר המופק מעצמות ועורות של בעלי חיים טמאים.

ז. וכמו כן דנו האם מותר לערב ג'לטין המופק מבהמות טהורות במוצרי חלב.

ח. שימוש בתרופות שמעורב בהם ג'לטין ממאכלים אסורים, לחולה שאין בו סכנה או להקלת מיחושים.

ט. כשרות שרוולים לנקניקיות המיוצרים מחומר המופק מעור נבלות וטריפות.

י. כתב בשבלי הלקט (חלק ב' ס"י לד) עור קיבה שמו^לחין ומייבשין אותו וממלאין אותו חלב מותר, דכיון שנתייבש העור הוי כעץ בעלמא ואין בו שום לחלוחית בשר.

מחזיק ברכה

[לז] עור הקיבה לפעמים מולחים אותו ומיבשים אותו ונעשה כעץ וממלאים אותה חלב וכו'. הם דברי שבלי הלקט שכתב מר בבית יוסף. וראיתי להרב כנסת הגדולה בהגהת בית יוסף (אות מג) שכתב וז"ל, וראיתי בספר דמשק אליעזר ערער על הוראת שבלי הלקט דלפי דבריו היאך אסרו גבינות הגוים מפני שמעמידין אותם בעור קיבת נבילה הא הוי ליה ספק ספיקא, ספק אם העמידוהו בעשבים או במי פירות, ואם תמצי לומר שהעמידוהו בעור קיבת נבילה שמא נתייבש העור מקודם עד שלא היה בו צחצוחי חלב שהיה בו בחייה ואחר כך הניחו בו חלב ממקום אחר, ואם תמצי לומר דהא אינו מעמיד אם כן מה זה שכתב שבלי הלקט אם ממלאין אותו חלב מותר כיון שנתייבש הוי כעץ וכו', הא כיון שנתייבש וכו' שוב אינו מעמיד גבינה. ודוחק לומר דלענין החלב עצמו שהניחו בו קאמר וכו', ע"ש שהאריך. ואני בעניי נדמן ליד שבלי הלקט ח"ב כ"י וראיתי שרשן של דברים בסימן ל"א וז"ל, אמר רבי מה שמולחין עור הקיבה ומיבשין אותו ואחר כך ממלאין אותו חלב מותר שאע"פ שמולחין הקיבה לא אמרינן מליח הרי הוא ברוחח וכי נותן בו חלב לא הוי בשר בחלב, משום דכיון דנתיבש העור הוי כעץ בעלמא ואין בו משום לחלוותי בשר, והא דתנן אין מעמידין בעור קיבת נבילה, היינו טעמא דגוים אוכלי נבלות הם ואין מיבשין עור הקיבה אלא ממלאין אותו חלב. אבל עור של שחוטת שאינה של נבילה שמיבשין אותה מיד מותר. וכל שכן שמותר ליתן הקיבה בעור דהוי פירשא בעלמא. אע"פ כן במקום הזה מחמירין ואין נותנין אותה אלא או בכגד או בקלף ולא בעור של קיבה כלל. ועור הקיבה שמלחו ויבש הרבה כעץ בעלמא יכולין לתת בתוך הקיבה חלב, וכל שכן קיבה עצמה לתוך העור דהוי פרשא בעלמא. ואותו עור יבש כל כך (כצ"ל) ואע"ג שמעמיד הגבינה חשבינן ליה כעץ בעלמא, עכ"ל. הראת לדעת דהקושיא שעמדה לפני הרב דמשק אליעזר כחותל, הרב שבלי הלקט עצמו מפרק כלאחר יד, ופריך שפיר דרגילות הגוים בהכי, ותו ליכא להסתפק. וגם מבואר דתרתו שרי, הן לתת קיבה להעמיד, הן החלב שנותנין בה לאכול החלב עצמו ונתפשטו כל הקמטים. גם כתב בדמקומו מחמירין. ועיין בש"ך וכנסת הגדולה ואחרונים. האמת שדברי הרב שבלי הלקט הנזכרים כפולים, ודוק היטב כי קצתו.

יורה דעה מז הלכות בשר בחלב

שפתי כהן

לג [בש] עור הקיצה לפעמים מולתים אותו (כו) ומייבשין אותו ונעשה כעץ וממלאים אותו חלב (י"ב) מורח דמאחר מליחה או כבש ואולי לא קאי אלא אחלב (ב) שנחייבש הוי (בא) כעץ בעלתא ואין בו לחלוטית בשר (צ"י בשם שז"י לקט):

נקרש צמי הנהמה גם מ"ם שמשמעות כל הפוסקים דענין נקרש צמי הנהמה אינו מוכרח כלל: לג עור הקיבה פפעים ב'. וה"ה שאר בני מעיים כשמייעים אותן עד שנעשו כעץ ומ"ם נראה דלכתחלה אין לעשות כן: לד יש בה טעם בשר. כלומר כשאין בגינה ס' נגד העור והמחבר אויל לטעמיה דס"ל לקמן ר"ס ז"ח

— פרי מגדים - שפתי דעת —

שם בה"מ וכדאמרין: **לג עור**. עש"י אבל בשר יבש כעץ אוסר וה"ה עור הקיבה ובני מעיים כבישול יש לאסור **דמתוך** וגו' וה"ה ע"י שריה מל"ע יש להחמיר בעור הקיבה ודוקא ע"י מליחה או כשיעור על האש הוא דמותו עכ"ה: **לד יש**. עש"י ואפילו באיסור דרבנן לא סמכינן עכשיו אקפילא ואפילו מל"ה ג"כ עסי צ"ח: **לה אבל**. עש"י דהמעמיד ברכו המותר מצד עצמו בטל הוא

חידושי רעק"א **ביאור הגר"א**
 (ש"ך סק"ל) דלכתחילה אין לעשות כן. וכן כתוב במהריק"ש להחמיר: (ש"ך סק"ל) לכך כתב
 סתם. לכאורה קשה דנימא דנכנס חלב בעור הקיבה ונעשה נבילה ואח"כ יוצא החלב האיסור והוי מין

פתחי תשובה

(כ) שנתייבש, עיין בתשובת תפארת צבי (יורה דעה סימן עג) שכתב בתולעים אדומים שמייבישים אותם וצובעים בהם משקה יי"ש דמותר גם כן מטעם זה, ע"ש: (כא) כעץ בעלמא, עיין באר היטב (ס"ק כז) דהוא הדין שאר מעיים כו', אבל בשר יבש כעץ אוסר, והוא הדין עור הקיבה בבישול יש לאסור דמתרכך, והוא הדין על ידי שריה מעת לעת יש להחמיר. ודווקא על ידי מליחה או כשיעור על האש הוא דמותר, פרי מגדים [שפתי דעת אות לג]. ובזה נסתר מש"כ בספר לחם הפנים (ס"ק כז) באחד שתחב אצבעו לתוך עין של בהמה לרפואה ונתייבש עד שלא יוכל להסירו, והניחו בתוך כלי עם חלב רותח כדי שיתרכך, ולא היה ששים נגד העין, ונשאל על החלב ועל הכלי, והורה להתיר, דמאחר דנתייבש הוי כעץ בעלמא, ע"ש. ולדברי הפרי מגדים לא טוב הורה, דהא בשר יבש כעץ אוסר. ועוד, דהא כאן היה בישול [ועיין בספר בית לחם יהודה (ס"ק כד) שהשיג גם כן על הלחם הפנים בזה]. אמנם בתשובת תפארת צבי הנ"ל מבואר דלא כהפרי מגדים, אלא דגם בשר יבש אינו אוסר וגם מבואר דאף על ידי שריה מעת לעת נמי שרי. וכן מבואר בתשובת נודע ביהודה (י"ד ריש סי' כז), אלא שכתב שם דזה דווקא בבשר בחלב, דכיון שנתייבש מקודם הכשר לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בשר בחלב, אבל בשר איסור לא נפקע ממנו שם איסור על ידי שנתייבש, ע"ש. וגם בזה חולק עליו בתשובת תפארת צבי שם, ע"ש. ועיין בש"ך לקמן (סי' קיד ס"ק כא) בענין הכרכום שכתב דאף אם ימצא חוט בכשר יבש לית לן בה כמו בעור הקיבה, ע"ש. מבואר דלא כהפמ"ג וגם דלא כהנודע ביהודה. וכן מבואר בתשובת שכות יעקב (ח"ב סימן ע) אביאנו לקמן (סי' קנה סק"ה). ועיין בתשובת דת אש (סי' יג).

במקף משנה קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ד מגיד משנה

[illegible]

מקורות וציטוטים

בהמה טמאה ועורן טמא
עין תוספתא מכוח פ"ג
כ"ו ובהפ"ד. שביארנו
פ"ג כ"ו וס"ד :

מסורת הש"ס
עם הוספות
(א) [לעיל טו. וסס סמק].

סז: השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה

הכה נמין בשאיתו מינו והכי פירושו בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא * ור"ש נאי טעמא דתניא^א לא
טעמו ולא ממנו כגון שאין כוונת האוכלי כל נבלה לגר אשר בשעריך כל הראויה לגר קרויה נבילה
איסור נמוך כדי אכילת פרס אין

תורה אור השלם
א) לא תאכלו כל נבלה
לגר אשר בשעריך
תתנהג ואכלה או קבר
לגביו כי עם קדוש
אתה לך אלהיך לא
תבשל גור פחלב אמו:
(דברים יד, טז)

עין משפט
טו כצוה

ס א מ"י פ"ד סמ"ל
חוללות פורתא הלכה
קט:

מסורת הש"ס
עם הוספות
(א) [סמק דף טו: כ].

השוכר את הפועל פרק חמישי עבודה זרה סח.

היו כעיקר וכו' להאי גופיה אלטרך דטעם כעיקר דמגועלי עובדי
כוכבים יליף ר"ש דטעם כעיקר כדלמך לר"ע פירק אלו עובדין א"א
לומר כן דאי יליף ר"ש מגועלי עובדי כוכבים טעם כעיקר א"כ תקשי
לר"ש משרת דכחז רחמנא למה לי דהא לא אלטרך דטעם כעיקר
מין דמגועלי עובדי כוכבים יליף לה
ר"ש ואין לומר דאלטרך משרת
להיתר מלטרך לאיסור כדלמך החס
פ' אלו עובדין לר"ע ולעולם יליף
מגועלי עובדי כוכבים טעם^א כעיקר

שאין ראויה לגר אינה קרויה נבלה ור"מ הרואה
למעוטי סרוחה מעיקרא * ור"ש * סרוחה
מעיקרא לא צריכא מיעוטא עפרא בעלמא
הוא אמר עולא מוחלוקת שהשביח ולבסוף

שאנה ראויה לגר. שהסריחה חלמה מדאפגים בעל איסורה: סרוחה
מעיקרא. מוכת שסין מחיים דהואיל ואיפגמה מקודש שגלה לר
נבלה לא חל שם נבלה עליה אלא היכא דאימסר מעיקרא מו לא
פקע איסור משום פגם: מחלוקת. דר"מ ור"ש: בפגם מעיקרא.
משעה שנפל למוט: והא הבא דפגם
מעיקרא הוא ופ"ג. דקתי אסור
לרגנ: ר' יוחנן. אדעולא אלא
לאיפלוני: איתא דר' יוחנן. דמוקי
פלוגמיהו בפגם מעיקרו: שאור ש'

ביהודה

יורה דעה - מהדורה קמא - סימן כו

נדע

שלפוחית יבשה של דג טמא אם מותר ליתנה לתוך משקה

להיות ראוי לכלב, כבר פירחה טומאה ממנו, דבטומאה אוכלין
מכל האוכל כתיב, וזה לעולם לא ישוב אוכל אדם, שאף
שיחזור ע"י שריה ויהיה ראוי לכלב, כדמשמע מלשון
הרמב"ם בפ"א מאצות הטומאות הלכה י"ג, אבל לא מצינו
שיהיה ראוי לאדם ע"י שריה, ולכן בכל טומאות חמורות אשר
טהרתן ביבש, לאו משום דנפקי מתורת אוכל הוא, דמה עיין
טומאה חמורה לתורת אוכל, אלא טעם כל אחד מקרא
כמפורש בנדה דף ג"ו ע"א, וזו מדכתיב רר, רוקו של זב
מדכתיב ירוק, שרץ ונבילה מדכתיב במום כעין מימה, וכן
כולהו, ולכן כל שיכולין להיות ע"י שריה לחיס, עודם
בטומאת הראשונה. אבל טומאת אוכלין אוכל כתיב, ואף
שכל זמן שלא נפסלו מאכילת כלב, אף שאינם ראויים לאדם,
מ"מ אם כבר נטמאו נשארו בטומאתם, אבל אם כבר נפסלו
מאכילת כלב, פירח תורת אוכל מהם, ולא מהני מה שיכולים
לחזור ולשרות, כי אפילו ע"י שריה לא ישובו להיות אוכל
אדם, ולכן קחמו במשנה דמס' טהרות עד שנפסל מלכלב,
וגם יבש בכלל זה, ולא התנו אם יוכל לשרות או לא^א.

ומזה נלע"ד דנפיק להשבולי לקט, הדין המוזכר ביו"ד
סימן פ"ז סוף סעיף י' בהג"ה, צעור הקיצה
שמייעבים אותו ונעשה כעין וכו', זה נפיק מדברי הרמב"ם
שע"י היבשות בטל מתורת אוכל, ומה שכתב הש"ך שם
[ס"ק ל"ג] דלכתחלה אין לעשות כן, ג"כ נלע"ד טעמו לחוש
לדעת המחמירים דלא ילפינן איסור מטומאה, ואף שכחתי
[לעיל ד"ה העולה] דגם המחמירים לא החמירו אלא מדרבנן,
ובדברינו שומעין להקל, היינו אם כבר נעשה אכל לעשות כן
לכתחלה לא^א. אכן אומר אני אף המחמירים עצמם, כיון
שצירתי שלא החמירו רק מדרבנן, לכן נלע"ד שלא החמירו
אלא במקום שאם היינו אומרים מנד הדין דלא נילף איסור
מטומאה היה כאן איסור תורה, כמו דג טהור שבלע דג
טמא, וכן חטה בתרגולת, שאם לא נילף מטומאה יש כאן
איסור תורה, דהיינו דג טמא, או חמץ בפסח דהיינו החטה
עצמה, לכן החמירו חז"ל דלא נילף איסור מטומאה, וכן
בקיבה שנתיבשה להשהות החלב בתוכה, אף דבשר בחלב
כבוש כמבואר אינו מן התורה, מ"מ היינו לאכלו כך, אבל
ליקח בשר בחלב שנבלע זה בזה ע"י כבוש או ע"י מליח
ולבשלו אחר^א, יש כאן איסור תורה ממש, שכיון שיש כאן
בשר וחלב ומתבשל עמה, עובר על בישולו ועל אכילתו, ולכן
יש לחוש שיקח אחר^א מן החלב הזה שבתוך הקיבה ויבשל,
ולכן החמירו בזה שלא נילף איסור מטומאה, וכיון שנחלקו
בזה המחמירים, לכן כתב הש"ך שלא לעשות כן לכתחלה. אבל
בהיון בלאזין דלמכליהו בעיניהו אינן ראויים בשום אופן,
ולכא למישש בזה רק מה שמחבר במוך המשקה ביותר
מששים ומחבטל, רק שאין מצטלין לכתחילה, וזה רק חשש
דרבנן אפילו אם היה בהיון בלאזין איסור תורה, ולכן אף
המחמירים מודים בזה דילפינן איסור מטומאה, ואין כאן
איסור כלל ומותר לערבו במשקה.

על דבר הקרוק ויש קורין אותו הוין בלאזין, והוא
שלפוחית של דג אחד הנקרא הוין והוא דג טמא,
ומייבשין השלפוחית ונותנין אותו לתוך המשקה שקורין
בפולין מע"ד או מי דבש, וטעמו להשקיע השמרים ולהלליל
המשקה, וכבר נהגין כזה באשכנז ליתן אותו למוך חציות של
יין מטעם זה. וזה כמו עשרים שנה התחילו גם בפולין לעשות
כן במשקה מי דבש שקורין מעד, ונחשורו גדולי הדור על
זה שיש לאסור, שהרי זה נשאר לתוך המשקה וכבוש כמבואר,
ואי משום שנטל בששים אין מצטלין איסור לכתחלה. ויש
שרצו להחיר מטעם שכבר נתיבש והוא כעין שאין בו טעם
כלל, ומדמין אותו לעור הקיבה.

ואומר אני אם מטעם שנתיבש, ולכן רצו המחמירין לרמותו
לעור הקיבה המבואר בש"ע יו"ד סימן פ"ז סוף
סעיף י' בהג"ה, וכבוד הרב הנ"ל הביא דברי הש"ך ס"ק
ל"ג, שכתב דלכתחלה אין לעשות כן. ואני אומר שאפילו
בדיעבד אין לדמות לשם, דשם עור הקיבה היתר הוא,
ואימתי יחול עליו האיסור בהצטרפו עם החלב, וכשנתיבש
מקודש לא נשאר בו טעם לאסור החלב, ולא חל עליו שם בשר
בחלב. אבל שלפוחית הנ"ל של דג טמא הוא והוא אסור מן
התורה, וכבר חל עליו שם איסור, ואינו נפקע ממנו על ידי
שנתיבש עד שימייבש שלא יהיה ראוי לכלב^א. ובנבילה עצמה
מחלק ר' מאיר בין סרוחה מעיקרא ובין נסרחה אחר
שנתבלה, עיין בע"ז דף ס"ח ע"א. ואמנם זה מחלוקת
תנאים שם, דר' שמעון סובר סרוחה מעיקרא לא צריכא קרא
למעוטי, וקרא דמיעוט נבילה שאינה ראויה לגר, היינו
שנסרחה אחר שנעשית נבילה. והנה לפי כללי דתנאי בפלוגתא
דר' מאיר ור' שמעון, אין לנו הכרע להלכה בדברי מ', שהרי
בעירובין דף מ"ו ע"ב איבעיא להו ר' מאיר ור' שמעון מאי
וקאי בחיקו. ואני תמה על שראיתי במבוא התלמוד לר"ש
הנגיד [ד"ה סמך] שכייל ר' מאיר ור' שמעון הלכה כר'
שמעון, והוא נגד סוגיא דעירובין^א. אבל בספר הליכות עולם
[שער חמישי פ"א] באמת קאמר ר' שמעון ור' מאיר הלכה
כדברי המחמיר, ולפ"ז פלוגתא זו דנבילה סרוחה ראוי
לפסוק כר' מאיר שהוא המחמיר.

והנה כאן בפ"ב מטומאת אוכלין הלכה י"ח שכתב יבש
בחרס טהור, לא התנה שאם יוכל לחזור ולשרות
שהוא טמא, ואין לומר שלא הוצרך להזכיר זה לפי שכבר
הזכירו בהלכות הקודמות, זה אינו, שהרי ראינו בהלכות
הקודמות הזכירו בכל מקום הראוי להזכירו ולא נשען על
מקום אחד, ומצינו שהזכיר דבר זה בזבוב של זב ורוקו בפ"ב
ממטמאי משכב הלכה א', ובפ"א מאצות הטומאות הלכה
י"ג גבי נבילה, ובפרק ד' הלכה י"ב בשרץ, ובפרק ה' הלכה
י"ד בשכבת זרע, וא"כ למה לא הזכירו בטומאת אוכלין. ולכן
נלע"ד דס"ל להרמב"ם כיון דסתם במס' טהרות כלל אמרו
בטהרות כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מאכילת
כלב, משמע דכל שהגיע ליפסל מאוכל כלב, אף שאח"כ יכול

רבינו ביצד מברכין פרק שישי ברכות אשר

ליהן כו טעם להחריז ולומר דפירשא צעלמא הוה אע"פ שמתחלה היה דם לא חיישין להכי דבשר השמא אולין שהרי (יט) הדגש אס נפל ט חמיקה של איסור ואע"ג שהאיסור נימנח בנזון הדגש כיון שדרכן הדגש להחריז הדגש הנופל לחוכו דגש [ס] כמו דגש דיינין ליה ומוחר הכא נמי אע"פ שמתחלה היה דם כיון דלא מפורט דם בשר השמא אולין ואע"פ שנומן טעם לשבח בנזעל [ט] ונראה * דהא אפילו ראיתו כריכה רליה:

לה והוא אומר על המוגמר [כ] אחר רבה אחר ר' ירמיה מאימתי מזכרין על המוגמר [ל] משחטלה חמרתו א"ר חסדא (ק) על המוגמר כולן מזכרין עליה טרף עלי נשמים [מ] מן ממוש"ק [נ] דמין מיה היל שזכרנים עליו טרף מיי נשמים י"א שהמוש"ק הוא זעמ מיה ונכון יותר שמה דיועה היא שש לה מוטרת נזארה ומתקבן שם מחלה כעין דם ואחר כך חוזר ונעשה מוש"ק וזהו ה"ל הו"ל היה אומר לאכלו מפני חשש דם וזהו ר' יונה ו"ל פי' דאפשר

קכט באר הגולה

הלכות ברכת הפרות סימן רמז

(ד) באכל לאחרי (ג) [נ] אין צריך לברך כלום: ב (ה) יאם זה שיוצא ממנו הריח עין (ו) או מין ב שם מר ונזה נא עין מברך 'בורא עצי בשמים', ואם הוא עשב מברך 'בורא עשבי בשמים', ואם אינו לא מין עין (ז) לא מין עשב, (ז) כמו (ג) * המוש"ק, מברך 'בורא מיני בשמים'. יאם הנה פרי (ד) ראוי

משנה ברורה

ברכה ארבעה וברכה, משום דאין נכנסין לגוף: ב (ה) אם זה וכו'. וזה לברך ביצד מברכין עליו, ושל זה קאמר: אם זה וכו': (ו) או מין עין. וזה לומר, (ס) אף על-גב דלאו עין גמור הוא, דריבך, מכל מקום כיון דמוציא עליו מצדו, מברך 'בורא עצי בשמים': (ז) כמו המוש"ק. והלשון לעז פז"ם, ובשמים זה בא מן החיה, לפיכך מברך עלה 'בורא מיני בשמים'. ועד שמוש"ק זה, יש אומרים שקב מצעת חיה, ויש אומרים שקב מן של חיה אחת, שמתקבץ בצואנה ואמרך מתבשר ונעשה בשר.

שער הציצית

(ו) ט"ז ופרי תרש ועוד אחרונים, הובא באלה רבה, ע"ש:

ויקיפדיה

גלטין

נקרא גם מקפית או גלדין, הוא חלבון קרישי המופק מעצמות ומעורות של בעלי חיים, בעיקר מבקר ודגים. הגלטין משמש כחומר מייצב בתעשיית המזון, בעיקר בתחום המגדנאות, וסימונו הוא מספר: E441. מקור השם גלטין מהמילה הלטינית "גלטוס", שמשמעותה קשיח או קפוא.

תהליך הייצור

את העצמות מרסקים לאבקה דקה שבעזרתה ניתן לייצב מוצרי מזון בקירור. אבקה זו מומסת במים חמים ונקרשת לאחר קירור התערובת. למעשה, ניתן להשתמש בכל רקמת חיבור של בעל חיים (סחוס, עור, גידים) ולא רק בעצמות, אך השימוש בעצמות הוא הנפוץ ביותר. הגלטין נוצר לאחר שקולגן, החלבון השכיח ביותר בגוף והמרכיב העיקרי של רקמת החיבור, מתפרק בתגובת הידרוליזה חלקית (כלומר, החומר מתרכב עם מולקולות מים ומתפרק עקב כך לשתי מולקולות חדשות).

שימושים

השימוש העיקרי של הגלטין הוא כחומר מייצב בתעשיית המזון, בעיקר במוצרים כדוגמת מוס, קרם בוואריה, פנקוטה וקרמים נוספים. הגלטין משמש גם להכנת ממתקים כמו סוכריות גלי. כמו כן, הוא המרכיב העיקרי בייצור מקפא (גלי) למאכל במזון טעמים. הגלטין משמש גם לייצור כמוסות (קפסולות) לתרופות, שכן הוגדר כבטוח לשימוש על ידי ה-FDA. רוב הכמוסות המשווקות בישראל מכילות גלטין. גלטין משמש גם בתחום הרפואה, בין השאר לעצירת דימומים, לטיפול בנשירת שיער ולטיפול במחלות פרקים.

אחיזה

חלק ג - סימן ג

שו"ת

שהוא אסור הר"ז פטור היינו בעצמות הרכין או שיש בהם מוח, אבל בעצמות הקשים והיבשים בודאי גם איסורא ליכא, וכ"ה במשנה בפ' העור והרוטב, ופירש"י שיש בהם מוח ואינם מצטרפים לכזית להשלים שיעור נבילה לטמא, דזה יליפין מדרשא דנבילה [וא"כ פשוט דעצמות שנתיבשו אין בהם חשש איסור כלל. ועי' בתוס' ע"ז ס"ט דודאי רגלי הדבורים כיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים דהא עצמות החמור טהורות ורגלי הדבורים כעצמות החמור כו' ולענין אכילה שפיר דמי.

ומה שתמה רומעכת"ר במכתבו ע"ד הרמ"א ביו"ד סי' קנ"ה שכתב דמותר לשרוף שרץ או שאר דבר איסור ולאכול לרפואה ולא לאכילת רשות דאיזה איסור יש בדבר וכבר תמה ע"ז בס' מנחת יעקב ומש"כ לתרץ דדוקא גבי שרץ או שאר איסור מאוס דיש בו משום שקץ אפילו אחר שנשרף, משא"כ בשאר איסורים עכ"ד, אין זה מספיק למש"כ רש"י במעילה י"ז, דחייב משום כל תשקצו על נבילה ועיין ברמב"ן בסה"מ בשורש תשיעי, שכ' דהוי לאו שבכללות, ועי' בטו"ז סוסי' קט"ז וא"כ גם בנבילה יתחייב משום כל תשקצו והא עיקר דין כשאינו ראוי לגר אינה קרוי נבילה, בנבילה כתיב. אולם ביד אברהם שם כ' דהעיקר משום אחשבי' כמו בחרכו קודם זמנו, דאפילו בנפסל מאכילת כלב אסור לאוכלו ועי' בשאג"א סוף סי' ע"ה שכ"כ, וכל זה באוכלו בעיני, דס"ל דאחשבי', אבל בעושה מזה אבך דק לצורך העמדה ומעמיד בזה, אין בזה אחשבי', ובעיקר ההוראה הנני מסכים עם רומעכת"ר להקל בזה.

(ה) ברבר שאלת הדור"ג אם באפשר להכשיר מין אבך חדש אשר מוצאו מעצמות יבשות אשר מערכים אותו בהרבה מיני מאכל גם מעמידים על ידו מינים שונים, וביאר אופן עשייתו בפרטיות, שלוקחים עצמות יבשות ושוורין אותן בהסיד ממלח, אח"כ שמים העצמות במים עם חמר וגם שמים העצמות בפוספר, ומבשלים ומניקין ומיבשין, והעצמות מתיבשות אח"כ במשך ארבעים ושמונה שעה וטוחנים אותו כמו קמח סוכר, ומבאר כתר"ה הכל בדיוק אופן העשי'.

והנה כתר"ה העלה להיתר בדברים נכונים, עפמ"ש הרמ"א ביו"ד פ"ז סי' ט' בעור הקיבה דלפעמים מולחים אותו ומיבשין ונעשה כעץ וממלאים אותו חלב מותר דמאחר שנתיבש הוי כעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר, והש"ך כ' דה"ה בשאר בני מעים והרבה אחרונים מתירים גם בבשר אסור ודם ותולעים [ש]אם נתיבשו כעץ וכ"ש עצמות שאין עליהם איסור לאו בנבילה וטריפה כמש"כ הרמב"ם בפ"ד מה' מאכ"א, ופלפל בזה ונסתייע מד' הר"מ מבשר המת שנפרך, ומד' הירושלמי בערלה פ"ג, ומד' הרמ"א בסו"ס קנ"ה גבי שרץ שרוף, וזהו תו"ד.

ולכאורה בעצמות יבשות אין שום חשש, דהא עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור כמבואר ביו"ד סי' צ"ט, ואפי' בעצמות הרכין שהחמיר הש"ך כ' הפוסקים דאם הסירו הבשר ונתיבשו דינם כשארי כלי עצם וכלי מחכות ועי' נמש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' מאכ"א הי"ח מן העור והעצמות והגידין כו' אע"פ

אגרות

סימן כג

בחתיכות עורות שיש עליהן מעט בשר
אם רשאים להוציא הדם ע"י עניני
כעמיקאל, ובאינם ראויין לאכילה,
ואם רשאים לעשות זעלאטין
מעורות עבדין למנעלים

י"ז אדר תשכ"ד.

מע"כ ידידי הר"ה מוהר"ג ישעיה אברהם הכתן
קעניגסבערג שליט"א.

הנה דבר חתיכות עורות כשרות שיש עליהם גם
מעט בשר שקשה להסירם שצריכין מליחה
אבל עולה זה להוצאה מרובה לכן רוצים להוציא
הדם ע"י עניני כעמיקאל שלדברי חכמי הטבע
דמננו יוצא כל הדם. אם יש לסמוך ע"י לעשות
מחתיכות עורות אלו מין דזעלאטין. הנה פשוט שאין
לסמוך על דברים שלא נאמר בגמ' ורק מליחה וצלי
נאמר שמוציאין הדם. וכן יש מדינא דגמ' היתר
חליטה בחומץ וברותחין ושאף בדיעבד אוסר
הש"ך בלא מליחה עיי"ש בס"ק י"ב ובסימן ע"ג
סק"י. ובאופן אחר אין בידנו להתיר. וגם לפ"מ
שראית בהשפופרת ששלה כתר"ה היה שם מעט
אדמומית וא"כ אינו מצמית אלא פולט שאין לבי
אלא מליחה וצלי להתיר ולא דברים אחרים.

אבל יש לדון מטעם אחר לפ"מ שאמר כתר"ה
דנעשו אינם ראויים לאכילה. שלכן אף שמצד הבשר
עצמו אם נעשה אינו ראוי לאכילה והוא בשר איסור
לא היינו מתירין. משום דאולי כיון שמה שנפסל
מאכילה הוא מצד הכנתם בזה לאוכל יותר טוב
כשהדזעלאטין לא נבטל משם אוכל ואסור עתה
כשהוא ראוי וטוב לאכילה. ויש קצת לדמות זה
לפגם בתחלה וסופו להשביש שאסור כדאיתא ברמב"ם
פ"טו מ"א הכ"ה ובש"ע סימן ק"ג סעיף ב', מ"מ
בבשר כשר והגידון הוא מצד בליעת הדם וכיון
שנפסל מאכילה שוב ליכא טעם האיסור, דמה שיהיה
ראוי וטוב לאכילה אינו כלל מן הדם ואם האמת
הוא שנפסל מאכילה יש מקום להתיר. ומצד העור
עצמו ליכא חיוב למלוח כדבארתי בספרי אגרות
משה חזו"ד סימן ל"ג. אך כיון דלדיון חתיכה נעשה
נבלה אמרינן גם בכל איסורין לא יותר הבשר אם
לא נפסל תיכף מאכילה. רק העור עצמו שאף שגם
בהעור נבלע הדם לא יעשה נבלה כיון שבעת
הבליעה לא היה אוכל.

ובדבר עורות עבדין לעשות דומם מנעלים וכל
כלי עור שנתחדש שגם מזה עושים דזעלאטין. נראה
דכיון דעבוד מבטל מאוכל אף עורות שהן כבשר
כדאיתא בחולין דף קכ"ב וברמב"ם פ"ד מ"א הכ"א
נקט זה גם לענין אכילה. אין לאסור העורות שאינם
כבשר אף מנבלות להאיסור שאיכא בהו. דהא האיסור
שאיכא בעורות דנבלה ובהמות טמאות הוא רק
מדברנן דהא איתמעט מקרא בנבלתה ולא בעור
בחולין דף ע"ז. וזה ודאי שאף אם נימא שעורות
שהן כבשר שעובדן אסורין לאכילה הוא רק מדברנן.
ונמצא שלאסור עורות שאינן כבשר שעובדן היה
זה תרי דרבנן שאין לאסור כיון שלא מצינו זה.
וגם אף אלו שהן כבשר שעובדן לא ראיתי מפורש
שאסורין. אף שודאי יש חילוק בטלחה לקופתו וכן
בעיבוד הדילוך ד' מיל אם עדיין הוא רך יהיה
אסור לאכילה אף שטוהר מטומאת נבלה. שלכן איתא
ברמב"ם לענין כשהן רכות ה"ה כבשר ולא נקט
שיעור ולטומאה בפ"א משא"ה ה"ט נקט השיעור.
מ"מ לעיבוד ממש שנעשו קשין שגם לאכילה אינן
כבשר אפשר הן מותרין גם מדברנן. בכל אופן אף
שבאלו שהן כבשר יש להסתפק מ"מ באלו שאינן
כבשר יש להתיר. כיון שנעבדו למנעלים וכלים.

יורה דעה - הלך ב

סימן כז

בדבר דזעלאטין שנעשו מעורות בהמות
כשרות אם מותר לאוכלם במיני חלב

י"ז אדר תשכ"ג.

מע"כ ידידי הרב הגאון כש"ת מוהר"ר נחום
צבי קארנמפל שליט"א הגאב"ד אלבאני.

הנה דבר דזעלאטין הנעשים מעורות כשרים וגם
נמלחים אם מותר להחשיכם לפארעווע
ולאוכלם גם במיני חלב. הרי כבר בארתי בספרי
אגרות משה על י"ד סימן ל"ז שיתר נוסה לע"ד
שעור בחלב ליכא שום איסור אף לא מדברנן אף
בעורות לחים ורק למעשה כיון שהפמ"ג סימן פ"ז
ס"ק כ"ב בש"ד כתב דוד דעור בחלב פטור אבל
אסור יש להתמיר. שלכן כתבתי שבדעור יבש כע"ז
שלפשוט לשון הרמ"א בסעיף י' והגב"ק י"ד סימן
כ"ז הובא בפ"ת ס"ק כ"א אף בעור קיבה יבש
מותר אף בכבישה וה"ה שיתירו אף בבשול. יש
להתיר כיון שאף להפמ"ג שאוסר בעור הוא רק
מדברנן אף בלח וכיון שביבש אף בעור קיבה
האסור מדאורייתא הוא רק ספק דפלוגתא דרבוותא
יש להתיר בפשיטת בעור שאף אם נאסור הוא רק
מדברנן שאף לכתחלה יש להתיר עיי"ש. וכן נראה
בכל ספק שיהיה שיש להתיר בעור. ולכן אף שמה
שמשי"כ כתר"ה ששמע דזעלאטין אינו דבר הנותן
טעם אינו דבר ודאי ואל היה לו למיסמך ע"י באיסור
ודאי אף אם היה דק דרבנן. אבל בעור שיותר נוסה
שאיין בו שום איסור לענין חלב ורק שיש קצת ספק
מצד שיטת הפמ"ג שמא יש בו איסור מדברנן היה
לן לסמוך ע"י אף אם הוא ספק ולהתיר. אך מטעם
זה אולי יש לברר בטעמית איהו אנשים במיני היתר
אם הדזעלאטין הוא דבר הנותן טעם ולא נכנס זה
בחיובות ספק כלל כיון שאפשר לברר.

והנה כתר"ה הביא מדרכי תשובה סימן פ"ז ס"ק
ק"ה שכתב בשם ספר יד יהודה דדוקא העור נאסר
מחמת החלב הנבלע בו אבל החלב אינו נאסר מנעור
כיון שאין להם טעם כלל. ולכאורה תמוה דאם
העור אינו נותן טעם בהחלב נמצא שגם בחלב
הנבלע בהעור ליכא טעם העור שהוא בדין בשר
מדברנן אלא טעם החלב לבד וא"כ מ"מ אוסר העור
שנבלע בו החלב הא ליכא בו טעם בשר בחלב
שהוא דוקא עירוב חטמלים. ואולי כוונתו שהעור
בעצמו יש לו טעם אבל אינו נותן טעם בדבר אחר
הנתבשל עמו. ולכן החלב שלא נבלע בהעור מותר
משום שאין בו טעם העור אבל החלב שנבלע בהעור
שאוכלו דוקא ביחד עם העור הרי בהכרח מתערב
באכילתו טעם העור וטעם החלב ביחד ואסור.
ולפ"ז אם גם הדזעלאטין הבא מהעור הוא כעור נמי
לא יתן טעם כהחלב שלא נבלע בהדזעלאטין אבל
בחלב הנבלע בהדזעלאטין איכא בהכרח טעם
הדזעלאטין וטעם החלב ביחד. שהיה לן לאסור
להפמ"ג שאוסר עור בחלב.

אבל תמוה מנא לן לומר בעצמנו דבר כזה
שבדעור גופא איכא טעם אך שמ"מ אינו נותן טעם
בדברים אחרים שחוץ ממנו. דלכאורה אם אינו נותן
טעם הוא משום דאין בו בעצם שום טעם ונמצא
שאיין שם אלא טעם חלב שנבלע בו. וגם לשונו
משמע כן שכתב אבל החלב אינו נאסר כיון שאין
להם טעם כלל. משמע שהעור בעצם אינו דבר שיש
בו טעם וממילא אינו נותן טעם בשום דבר. ולכן
צריך לומר בטעם שאסור העור שנתבשל בחלב
להפמ"ג דהוא איסור בעלמא כיון שהוא עור של
הבשר דלא יבוא להתיר גם בהבשר לבשל ולאכול
בחלב. ולא שייך בשביל זה לאסור גם החלב כיון

משה

דמה שנאסר החלב הוא רק כשנתן בו הבשר שנתבשל
עמו טעם. דאם היה חלב הרבה שלא נתן הבשר בו
טעם הא מותר שמדאורייתא הוא בקפילא כלא שיעור
קבוע וכן הוא גם עתה ביש קפילא שמותר אף
בליכא ששים. והרי בעור שנתבשל בחלב הרי
מעידים כל קפילא שבעולם שלא נתן טעם בהחלב
ולא שייך לאסור. אבל העור שליכא מציאות בבשר
שנתבשל בחלב שלא יאסר. דאם הוא מעט חלב
פחות משיעור נ"ט בהבשר הרי לא יהיה המציאות
להתבשל באיסור ובהרבה חלב הרי כל בשר יאסר. לכן
אסרו גם העור שנתבשל בחלב כיון שכל בשר נאסר
והרי גם העור נידון כבשר לדמיון בנ"א ויבוא
לטעות. ואולי זהו כוונתו דהדר"ת.

ומאחר שנתבאר שבעצם אין מקום לאסור אף
העור בחלב אף להפמ"ג ורק שהוא איסור גזירה
בעלמא על העור שנתבשל לדידיה ולא על הטעם.
מסתבר בפשיטות שהדזעלאטין היוצא מהעור אף
אם נימא שנעשה לו טעם ונ"ט בהחלב שנתבשל
עמו מותר. משום דהא לא שייך לאסור דבר היוצא מדבר
האסור יותר מדבר האסור עצמו וטעם כעיקר אמרו
ולא שטעם יותר מן העיקר וממילא אין לאסור מצד
איסור בשר בחלב. ומצד הגזירה בעלמא שגזרו על
העור לומר שיהיה בכלל זה נמי גזירה על הדזעלאטין
שיצא ממנו בהיתר שלא לבשלו בחלב ודאי לא שייך
כיון דנשתנה ולא ניכר כלל שבא מעורות ופנים
חדשות באו לכאן.

גם נראה דהמיץ היוצא מן העור שנעשה מזה
הדזעלאטין אף שיוצא ע"י בשול כיון שאינו יוצא
בסתם בשול אלא ע"י עסק גדול אין לו דין טעם
כעיקר. אלא דין צירן שצ"ז הוצרך קרא יתירא
בשרצים ובהמות טמאות דהטמאים לאסור צירן
בחולין דף ק"ב ובדגים שליכא קרא מותר צירן
מדאורייתא. וא"כ פשוט שאין למילף צירן דבשר
כשרה שיהיה בדין בשר לאסור לבשלו ולאכלו בחלב.
דאף לציר של טרפה הוקשה לתוס' חולין דף צ"ט
חיכי יליף מהטמאים לאסור ובר"ן כתר שהוא
מהקרא דף ק"כ בחמץ ונבלה חלב ושרצים ומפרש
שהדרשא גם בחלב ונבלה הוא גם לצירן עיי"ש.
עכ"פ אף מכולן הא אין יכולין למילף לציר בשר
כשרה שהוא היתר שיהיה כדיון בשר לאסור לבשל
בחלב ובה"ה שפאטתי כחת"ס י"ד סימן פ"א שג"כ
חידש זה שציר בשר לא נאסר מה"ה לבשלו בחלב.
וזה שכיון ששינו יוצא בסתם בשול איא ע"י עסק
גדול הוא רק בדין ציר הוא לדעתי סברא ברורה.
ובפרט למה שנתבאר שהעור אין בו טעם ליכא בו
כלל הירטב שהוא הטעם של הדבר. אלא הוא רק
ציר שמעור אינו יוצא אלא בבשול דעסק הגדול.
ולכן מסתבר שאף אם נימא שהציר דבשר אסור
מדברנן לבשל בחלב כדאיתא שם בחת"ס. מ"מ ציר
דעור אינו בכלל האיסור כיון שאינו יוצא אלא בעסק
גדול דלא כציר דבשר שיוצא בכל שאפשר שהוא
גרוע עוד מזיעה בעלמא. וגם כיון שגוף העור הוא
רק מדברנן לא אסור הציר. ובפרט לשיטת הט"ו
סימן צ' ס"ק י"ב שלא אסור בתרי דרבנן וקושית
הדגמ"ר מעוף כבוש בחלב שאסור תירץ החת"ס שם
וכן ביד אברהם עיי"ש. ולכן אף להפמ"ג שגוף העור
אוסר לבשל ולאכול בחלב אין לאסור הדזעלאטין
שנעשה מהעור לבשלו ולאכלו בחלב. ובפרט שיתר
נוטה שאף בעור גופו ליכא איסור דלא מצינו ע"י
שראוי להתמיר כהפמ"ג שודאי יש לסמוך ע"י
שכתבתי ולהתיר את הדזעלאטין לבשלו ולאכול בחלב
אף אם נותן טעם.

ודזעלאטין הנעשה מעורות בהמות טמאות
ונבלות וטרפות יש לאסור דאיסורא איכא בעורות
ועצמות וכדומה אף שפטור כדאיתא ברמב"ם פ"ד
מ"א ה"ח שכתב אע"פ שהוא אסור ה"ז פטור
וממילא אסור גם הדזעלאטין מהם.

בדין עצמות דנבילות וטריפות - בירור בענין הז'עלאטין

הדג, משמע נש"ך סק"א ועוד פוסקים, דלין העלמות פולטים שום טעם ולחלופות, וזולעים חלק מן איסור, וכ"כ הפמ"ג שם נחזר לז' לשיטה זו. אבל נט"ו שם משמע, וכ"כ הכו"פ, דיש בהם לחלופות לנבלת האיסור, הרי דס"ל דגם הלחלופות פולטין מותרת, ועיין בחו"ד שפירש המתלוקת בזה אם פליטתם מותרת בעצם, או שהיא אסורה, ומה שאינה מותרת לאסור הוא משום דהויא טעם קלוש שאינו אסור, ולכן לא מהני לנטל ולשיטת המחבר והרמ"א דמטריפים לנטל היינו משום דס"ל דהלחלופות הוי הימר בעצם.

(יז) עוד נראה, דאף דנפסור דגם הלחלופות דהעלמות מותרת מה"מ, אין מוכרח דמליאות העלמות מותרות, אלא דהלחלופות מותרות משום שאין כאן טעם האסור כיון דהעלמות א"ר, ומה"ט מותרת גס הלחלופות לנטל את האיסור, אבל מ"מ אם ייעשו העלמות ראויים אפשר שידע, אך זה פשוט דמה שנעשה ראוי ע"י התערובות, אבל בעצם אין צו טעם אסור לא נאסר, אבל כשנעשה ראוי בעצם נכד"ד אסור. ולכן אף לדעת החו"ד צבאור דברי המחבר, אסור ה'עלאטין צבאור גמור.

ובחקירה וספק הנ"ל נחלקו האוסרים עם הממירים צידון ה'עלאטין שהרי הנפק"מ נפקס הנ"ל הוא אם העלמות וכדו' יתוקנו באופן שיהיו ראויין לאכילה, ולפי ה"ל הראשון דהפסור הוא משום שאינם ראויים א"כ כשנעשו ראויים הרי הם ממילא ככלל נבילה ושאר איסורים, שהרי בעלמאות הם חפצא דנבילה, ואף שיש כאן גם הפסור של נבילה שא"ר לגר, שצפסור זה הגדר הוא דל"ח חפצא דנבילה, אבל מ"מ גם בזה כל מה ששולל שם נבילה הוא מה שאינה ראוי' וממילא נעשית ראוי' אסורה, וכ"ו ל"ד א'.

ולפי ה"ל השני דנמנעטו מקרא שאינם ככלל האיסור, נודחי לא יועיל כלל מה שנעשו אסור וראויין לאכילה, כיון דלא הוו כלל חפצא דאיסור ולא איכפת לן שנעשו אסור. ול"ד לדין נבילה שא"ר לגר שהפקעתה מלך שאינה ראוי' משא"כ ל"ד ב' שנמנעטו טעם המליאות שלהם שאינם ככלל האיסור.

(טו) ביו"ד סי' נ"ט ס"א כתב המחבר דעלמות האיסור מטריפים עם ההימר לנטל את האיסור, והרמ"א הקים לזה במקום פסידא. ונעטם

(א) כתב רמב"ם בפ"ד מהל' מאכלות אסורות הי"ח: האוכל מנבילה וטריפה או מבהמה וחי' הטמאים, מן העור ומן העלמות ומן הגידין ומן הקרנים וכו' ומן השליא שלהן, אע"פ שהוא אסור הרי זה פסור, מפני שאינו ראוי' לאכילה ואין מטריפין עם הנכסר לכמה, עכ"ל. ומקורו מחו"כ פ' שמיני פ"ד, דממנעטין מקרא "מנכסר לא תאכלו ולא מן העלמות ולא מן הגידים ולא מן הטלפים שלהם".

ויש להסתפק בעצם הפסור. א' אם הפסור מלך דלין אלו ראויין לאכילה וה"ל שלא כדרך אכילתו דפטור, וכן מלך זה ש' בהם גם הפסור דכל נבילה שאינה ראוי' לגר אינה קרויה נבילה, ודין זה ש"ך גם בטמאים שגם בהם נענין שהיו ראויין לגר וכדרך אכילתו וממילא לפי"ז יסוד הפסור הוא כנ"ל מלך שאינם ראויים לאכילה. ב' יש לפרש באופן אחר, דהעלמות והגידים וכו' נמנעטו שאינם נמנעטו בעצם ככלל האיסור, דלא נאסר רק נכסר ולא אלו, ומה שכתב הרמב"ם הטעם לפי שאינם ראויים, לפי ד' זה היפסור שנבלל שאינם ראויים אינם ככלל נכסר וממילא לא נאסרו בעלמאות.

תשובות חק"ב - סימן שפא והנהגות

שאלה: ג'לטין אם מותר בשעת הדחק.

משתמשים בג'לטין [שעושים מעצמות יבשים] בתעשיית המזון במתקנים גלידה מגדנות וכדומה, וגדולי זמננו נחלקו בזה אם אסור או מותר, דעת המחירין שעצמות אינם כבשר, ומה עוד שמפורש ביו"ד ר"ס צ"ט שעצמות איסור מצטרפין עם היתר לבטל איסור, וברמ"א שיש מחמירים שלא מצטרף, אבל גם לא אוסר ע"ש בש"ך, וכל זה בעצמות הרכין אבל יבשים כנידון שלנו אין בו איסור כלל, ועוד טעם להיתר כתבו ע"פ דברי רבינו יונה הידועים במוסק הדבש שפירש שמוות משום שמתהפך ואיסורים שנשנתו מותר, (ראה באחיצור ח"ג סי' ל"ב) והאוסרים דעתם שהרמב"ם בפ"ד דמאכ"א (הלכה י"ח) כתב שאסור ואין לוקין עליו, משמע דאסור מה"מ, ודוחק לפרש דהיינו דוקא ברכין שהרמב"ם סתם ולא חילק בזה, ומה שאין העצמות היבשים אוסרים בתערובות, היינו מפני שאינן פולטין כד' פליטה, ודברי רבינו יונה שבנשנה מותר הנה הם מוכיחים שכאן לא משנה לדבר אחר אלא שהג'לטין הוא אותו חומר במקורו שישנו בעצמות והאמצעים הכימיים באים רק להפריד שאר חומרים שישנם בעצמו כד' יפסידוהו, ומובא במנח"מ ח"ה סימן ד' שג"כ מעיד שנובח שההצאות כן כאשר ביקר בב"ח לתעשיית ה'לטין ע"ש.

ונראה לפרש עוד רברי האוסרים, דכמו שיש דין חצי שיעור בכמות כך יש חצי שיעור באיכות, ובעצמות אין איכות האיסור כבשר רק בנקודות מסוימות לבד, ולכן רומה לאיסור חצי שיעור, וזהו שכתב הרמב"ם שאסור מה"מ ואין לוקין, אבל אין בו לחות כבשר לפלוט כמזהו וכנ"ל, ואף שחצי שיעור על ידי תערובות מותר לר"ש פ"ב דטבול יום, היינו משום דיסור האיסור בכלשהו לר"ש הוא משום דאחשביה, ובתערובות לא אמרינן כן דלא אחשביה, אבל כאן אחשביה לפעולתו להקריש וצריך לכן, וגם דומה למעמיד דחשוב ולא בטל.

סוף דבר אין בירור להתיר, ואין לנו להכשיל ח"ו ולהעניק הכשר למוצרים עם ג'לטין, ובחולה שנאלץ לאכיל ג'לטין שאין לו רפואה טובה כמזה, יערב דבר מר ואז מותר, ואף שלדעת מהרש"ל בשבועות (כד') במקום שחצי שיעור אסור גם שלא כדרך אכילתו אסור, היינו דוקא לר"ש דיסור האיסור הוא משום דאחשביה, דבזה אמרינן גם בשלא כדרך אכילה אחשביה, אבל לירדן חצי שיעור בכמות או באיכות אסור, אבל בדבר מר מותר מהתורה, ולכן במר יש להתירו לרפואת חולה אף שאין בו סכנה וכמ"ש.

תשובות

חק"ב - סימן עג

קובין

משה

יו"ד ח"ב - סימן כב

אגרות

(ג) "ג'לטין" שנעשה מעצמות שנתייבשו כעץ היתר הגאון ר' חיים עזר גרודינסקי זצ"ל באחיצור ח"ג סימן ל"ג אות ה' ידעוין תשובתו של הגאון ר' יחזקאל אברמסקי שליט"א להיתר אם ודאי נתייבש כעץ, ואין בהם שום טעם. אולם צ"ע לדינא כיון בזמננו שמיצרים ג'לטין גם מפסולת בשר טרי, ויתכן שנשאר בו טעם ולא נתייבש כעץ.

אחיצור

חק"ב - פתיחה

צ"י

תשובה להלכה על אודות הדושעלטין מאת ש"ב הגאון האדיר פאר ישראל וכו' כקש"ת מוה"ר יחזקאל אברמסקי שליט"א ראב"ד לנדון והמדינה וכעת בעיה"ק ירושלים ת"ו.

כבוד הדרת גאונו שליט"א

אחדשה"ט של כ"ג ואחרי אישור קבלת מכתבו.

דבר ברור הוא אשר הדושעלטין הנעשה מעצמות אינו יצירה חרשה שנשתנתה מחומר הראשון אל חומר חדש לגמרי על ידי אמצעים כימיים. דושעלטין הוא אותו חומר עצמו שישנו בעצמות בעיקרן. וכל האמצעים הכימיים שמשתמשים בהם בתעשיית הדושעלטין, אינם באים אלא להפריד שאר חמרים שישנם בעצמות מחומר הדושעלטין, שלא יפסדוהו או שלא יגרעו את סיבו.

וממילא אין כאן מקום למשא ומתן בהיתר הדושעלטין הנעשה מעצמות נבלות וטריפות על פי דברי רבנו יונה שנפל בו חתיכה של איסור (העתיקו הרא"ש בפרק כיצד מברכין סימן ל"ה א').

אמנם להלכה דעתי נוטה כדעת המתירים מטעם שהעצמות אינן בכלל נבלה טרפה וטמאה לענין איפוך כשם שאינן בכלל נבלה לענין טומאה. ושלש ראיות מוכיחות כן.

א. איתא בתורת כהנים (פ' שמיני פרשה ב' פרק ד') על המקרא כתוב בבהמות טמאות, מבשרם לא תאכלו - ולא מן העצמות ולא מן הגידין ולא מן הטלפים שלהם. הרי גם לענין איסור אין העצמות בכלל. שמסתברא מילתא כיון שממנעטוהו הכתוב מבשרם ולא מן העצמות, מיעוטא דקרא הוא שהעצמות אינן בכלל. דאילו לענין זה שאין לוקים על אכילתו לא בעינן מיעוטא דקרא "מבשרם", שהרי "לא תאכלו" כתיב. ואילו אינם ראויים לאכילה" (לשון הרמב"ם ה' מאכלות אסורות פ"ד הי"ח) וכשם שבבהמות טמאות כתוב בהן "מבשרם", כן בטרפה כתוב גם כן. ובשר בשדה טרפה. וכיון שעצמות אינן בכלל נבלה וטמאה לענין איסור, ממילא אין איסור בדושעלטין אפילו משום יוצא מן הנבלה והטמאה (גם בנבחים דף פ"ה ע"ב א' אימנעטו עצמות לענין הקטרה משום דכתיב "בשר").

ב. הלא במגיד משנה שם מהל' אסורות (פ"ד הי"ח) רשם אה דהני בחולין (דף ע"ז ע"ב) כנבלתה ולא בעור ולא בעצמות ולא בגידים ולא בקרנים ולא בטלפים" (דף ע"ז ע"ב).

להא שכתב שם הרמב"ם. האוכל מנבלה וטרפה או מבהמה וחי' הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידים... ומן השליא שלהן אע"פ שהוא אסור הרי זה פסור מפני שאינו ראוי' לאכילה. הרי לרברי מגיד משנה הא שפסור על כל אלה היינו משום שאינם בכלל נבלה וטמאה לענין איסור כשם שאינם בכלל לענין טומאה. ולדידיה הא שמסיק שם הרמב"ם "מפני שאינו ראוי' לאכילה" הוא סעמא דמילתא הא שאינם בכלל נבלה וטמאה (ועיין עוד להלן באות ג') וכן משמע מהא שכתב שם במגיד משנה "ודין השליא כבר נתבאר בפרק זה למעלה" ושם (בהלכה ה') כתוב "השליא שיצאת עם הורל אסורה באכילה והאוכלה פסור שאינה בשר". הרי הטעם שפסור עליה אינה מטעם שאינה ראוי' לאכילה אך מפני שאינה בשר. והא שכתב הכא הרמב"ם "אע"פ שהוא אסור" היינו לא מפני איסור עצם העצמות, אך מפני הטעם שישנו בעצמות הרכות כאשר יתבאר להלן מתלמודא דמערבא במסכת תרומות א'.

גלידה שמעריבים בה דזעלאטין

דבר חלידה הנסמך במסות שטעמים בה אבק דזעלאטין, וחומר זה נעשה מרגלי חזירים ותרופותיהם ותרופות קטנים באופן זה: מבשלים את הנזיל זמן רב, מסננים את התבשיל ומסמדים את המרק הודף עד שנקשר, מיבשים אותו ופוחנים אותו לאבק דק, ואבק זה יר לו חמץ להקריש כל מאכל או משקה אשר יתקרב בתוכו.

הנה הטיב בזה כתי"ר לחקור במעמדי שאינו בטל, אם בעינו שיהא גם נזון טעם בהעמדתו, או העמדה לחוד גורם האיסור, אף בכה"ג דליכא שום נתינת טעם.

אבל יש לעיין מצד אחר. דאבק זה שכבר נתייבש כעץ ונסחן עד אשר דק, אפשר דאינו אלא כעפרא בעלמא, ובטל מתורת אוכל, והנה אם נפסל מאכילת אדם בלבד, לכאורה זה דומה לעור הקיבה שנתייבש ונעשה כעץ וממלאים אותו בחלב שפסק הרמ"א בשו"ע יור"ד (סימן פו סעיף ו'), שאין בזה משום בשר בחלב, ומבואר בפרי"ח (סימן קג ס"ק ב), שהתיר הוא משום שנפסל מאכילת אדם, ויעוין בפתי"ק (סימן פו ס"ק כא) שלדברי הש"ך יור"ד (סימן קד ס"ק כא) ה"ה בעור של קיבה נבלה שנתייבש ונעשה כעץ, והסכים בזה נראה, משום דקד"ל כר"ש שסובר (ע"ז דף סז ע"ב) שנבלה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה אפילו אם נסרחה אח"כ (ע"ז רא"ש ע"ז פ"ב סימן לד), ואף שכתבו הפוסקים שאיסור שנפסל מאכילת אדם עכ"פ אסור מדרבנן (ע"ז מנחת כהן (תערובות ח"א פ"ט), פרי תואר (סימן קג), שאני"א (סימן עה), פמ"ג (שער התערובות, פ"ה ו), שפ"ד (סימן קג אות ד), מ"מ כשהוא ע"י תערובות לא גזרו רבנן כמבואר בשו"ע יור"ד (סימן קג).

אלא שדעת הנוב"י קמא (יור"ד סימן כו) שרק בקיבת כשרה, ולענין איסור בשר בחלב בלבד התיר בו, לפי שנפסל מאכילת אדם קודם שבא לכלל איסור, אבל לענין איסור נבלה אפילו כשנתייבש אסור, והנוב"י בזה לשיטתו שם, שהוכיח מדברי הרמב"ם (פ"ד ממאכלות אסורות ה"י) שפוסק כר"מ (ע"ז שם, שאם היתה נבלה ואח"כ נסרחה לא פסק ממנה שם נבלה) שהרי"ם שם בהלכה י' התחיל: כל האוכלים האסורים אינו חייב עליהם עד שיאכל אותם כדרך הנאות, חוץ מבשר בחלב וכלאי הכרם שלא נאמר בהם אכילה וכו', ושם בהלכה יא כתב: "כיצד וכו' או שאכל אוכל האסור אחרי שהסירה והבאש ונפסל מאוכל אדם הרי זה פטור וכו'", ומדלא פטר בזה אלא משום שהוא שלא כדרך הנאות ככלל דפוסק כר"מ דמה שאינו סרוח מעיקרא לא בעינו ראויה לגר, דא"כ בלא"ה פטור משום שאין עליו שום איסור כלל, וכיון שאין הפסול אלא משום דהוי שלא כדרך הנאות, לכן אסור בקיבת נבלה שנתייבשה אף כשהוא ע"י תערובות, דאדרבה עכשיו כשהיא בתערובות היא חוזרת להיות ראויה למאכל אדם, ויעוין בחו"ד (סי' קג) שכתב לענין איסור שנפסל מאכילת אדם, דאם התיר הוא משום דנבלה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה, פסק ממנו שם האיסור כשנסרחה, ושוב לא חל האיסור אפילו אם נתקן אח"כ, אבל אם הפסול הוא משום דלא הוי כדרך הנאות, אם המאכל תוקן אח"כ תחול להיות ראוי לקיבת אדם חייב עליו, ולפי דברי החו"ד נתבאר הטיב מחלוקת הפוסקים לענין עור קיבת נבילה, שדעת הש"ך היא הפוסקים כר"ש שנבלה שנסרחה ונפסלה מאכילת אדם כבר פסק ממנה שם האיסור (וכל שהוא ע"י תערובות אפילו מדרבנן מותר) וכיון שפסק שם האיסור שוב לא חל אעפ"י שעכשיו הוא חוזר להיות ראוי למאכל אדם, אבל הנוב"י לשיטתו שהוכיח מדעת הרמב"ם שהלכה כר"מ דלא אמרינן כל שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבילה, אלא בנסרחה קודם שבאה לכלל איסור, אבל אם כבר היתה נבילה ואח"כ נסרחה, לא פסק ממנה שם נבלה, וכל הפטור הוא משום דהוי שלא כדרך הנאות וזה לא שייך לענין הנבילה שנעשתה מהחלב שמלאוהו בקיבת נבילה, שאכילת הנבילה היא כדרך אכילתו.

המורם מכל הנ"ל, שאם האבק שנתייבש הוא נפסל מאכילת אדם בלבד, זה תלוי במחלוקת הפוסקים, להש"ך מותר, ולדעת הגורדו ביהודה אסור, אולם אם הוא נפסל מאכילת כלב, לדברי הכל פסק ממנו שם האיסור אעפ"י שנפסל אחר שכבר חל עליו האיסור, כמבואר שם בנוב"י, עיי"ש, ואבק זה אפשר דנפסל גם מאכילת כלב ושום בעל חי לא יאכלנו ופסק ממנו שם האיסור וא"כ אין לאסור התערובות ואת זה צריך כתי"ר לברר, אולי יעשה זה ע"י בקי באומנות הענייני, או על ידי רופא מומחה שיהיה בקי לשער אם זה נפסל גם מאכילת כל בע"ח או לא, ועד שיברר כתי"ר אין להורות היתר בדבר זה, אבל לצאת במחאה בדבר שהרבי"ם כבר הורגלו ולא יעשמו אינו כדאי מכמה טעמים.

ג. איתא בפסחים (דף כ"ב ע"א) כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה. הניחא למאן דאמר יש בגידין נזון טעם (יש בגידים טעם בשר הרי הגיד הנשה בכלל נבלה) אלא למאן דאמר אין בגידין בנזון טעם מאי איכא למימר? וכתוב שם ברש"י: אלא למאן דאמר אין בגידין דאיסור נזון טעם בשר אלא לאו טעם בשר אית בהו ולא נבלה מקרי אלא כעצמות דהן עץ בעלמא ולא אשתרי בכלל נבלה. הלא בדברי רש"י מפורש שעצמות פשיטא לן שאינן בכלל נבלה גם לענין איסור. דהא בענין איסור דיינינן הכא (ע"ז שם) היטב בסוגיא.

ליוצא הדושעלעטין נעשה מעצמות אחרי שהן מתיבשות כשתי שנים בחום השמש בארץ הו"ו. ומפילא אין כאן מקום לדון ולומר דנהי שעצם העצמות אינן בכלל נבלה וטמאה, אבל יש בהן משום נתינת טעם שבלעו מהבשר (ועיין בשו"ע ביו"ד סימן פ"ו סעיף ו' מה שכתב הרמ"א בעור הקיבה שנתייבש) שבעצמות יבשות כאלה אין שום מקום לחשוב דיהיבי טעם וי. אבל לאמיתו של דבר רובן ככולן של העצמות (אם לא החסוסים) אפילו בעורן לחות לא יהיבי טעמא. ושלש ראיות מוכיחות כן.

א. איתא בחולין (דף צ"ח ע"ב). מאן דאמר בששים סבר בשר בהדי בשר מעשרין והוה ליה במאה. והוה ליה בששים. מאן דאמר במאה סבר בשר בהדי בשר מעשרין והוה ליה במאה. וכתוב שם ברש"י בד"ה ומ"ד מאה סבר עצם לא בעי לשיעוריה דהא לא פליט טעמא מינה. ובר"ן שם בפרק גיר הנשה מבואר גם טעמו דמאן דאמר בששים וסובר בשר ועצמות בשר ועצמות מעשרין. וזה לשונו שם. ומאן דאמר במאה קסבר דעצם לא בעינו לשיעוריה דהא לא פליט טעמא מינה... ומאן דאמר במאה במאה בתרתי פליגי. דמאן דאמר בששים סבר שעצמות הורוע כיון שהן רכות אסורות כבשר, וסבירא ליה שעצמות האיל אע"פ שהן קשות מצטרפות. ומאן דאמר במאה קסבר שאין עצמות שבזרוע אסורות שאין בליחות שבהן בנזון טעם. הרי אפילו למאן דאמר בששים אין בעצמות כדי פליטת טעם אלא בעצמות הורוע שהן רכות אבל לא בעצמות הקשות (ועיין בשו"ע י"ד ראש סימן צ"ט).

ב. וכן משמע מהא דאיתא בירושלמי (תרומות פ"א ה"ד) על הא דתני שם במשנה. גרעיני תרומה בזמן שהוא מכנס אסורות ואם השליכן מותרות. וכן עצמות של קרשים בזמן שהוא מכנס אסורות ואם השליכן מותרות. ובגמרא שם. אמר ר' יוחנן בגלעיני אגסים וקרסומלין (שבסביבת הגרעונים נדבק קצת מן הפרי) היא מתניא. אמר ר' אלעזר אפילו תימא בגלעיני הרוטב במחוסרין למצמץ (כלומר מתניא מצי מיירי אפילו בשאר גרעיני הרוטב וכגון שיש בהם איוו לחלוטית ובמחוסרים למצמן היינו שעדיין לא מצץ לחלוטית שבהם) והא תנינן וכן עצמות הקודש אית לך למימר במחוסרות למצמץ? (כלומר הלא אינן ראויות למצוץ אותן שהרי אין בהן לחלוטית) כנפים הסחוסין. והיינו שכתב שם הרמב"ם בפירושו למשנה. וכן אלו עצמות מן הראויות להאכילת ר"ל העצמות שיש בהן לחלוטית. והיינו כאמור בירושלמי. ראשי כנפים וחסוסים" שיש בהן לחלוטית. אבל כל שאר עצמות אין בהם אפילו כדי למצוץ מהן. (ומדברי הירושלמי משמע כדעת הרמב"ם בהלכות קרבן פסח שראשי כנפים וחסוסים אינם בכלל בשר הפסח, ואינם בחיוב אכילה ואינו עובר עליהם משום בל תותירו, אלא מפני שהם רכים אין באכילתם משום שבירת עצם. דאי כדעת הראב"ד שם בהשגות שראשי כנפים וחסוסים ישנם בחיוב אכילה. א"כ איך קתני במתניחין. ואם השליכן מותרות? (ה).

ולפי האמור הא שכתב הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פ"ד ה"ח). האוכל מנבלה וטרפה או מבהמה וחה הפמאות מן העור ומן העצמות... ומן השליא שלהן אע"פ שהוא אסור הרי זה פטור. היינו בעצמות הרכות דומיא דשליא ודומיא דצפרנים של עוף ממקומות שמבצבץ שם דם כשחותרים אותו. ואז הן אסורות מפני שיש בהן טעם. אבל העצמות עצמן לא נכללו בנבלה ובטמאה ואינן מצטרפות לכוזית (וכן יש לאוקמא בעצמות הרכות דברי הרמב"ם שם בה' מאכלות אסורות פ"ט ה"ז עיי"ש).

ג. ולכאורה יש להוכיח הכי משיטת הרמב"ם בסוגיית הגמרא בזבחים (דף צ"ו) תנו רבנן כל אשר יגע יכול אפילו שלא בלע? תלמוד לומר בבשרה עד שיבלע בבשרה... בבשרה ולא בגידים ולא בעצמות ולא בקרנים ולא בטלפים? הנה הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ח ה"ט"ו) העתיק שם כל מה דתני בברייתא זו. ואילו הדין. בבשרה ולא בגידין ולא בעצמות ולא בקרנים ולא בטלפים. לא נמצא שם בדבריו? לכן נראה שהרמב"ם מפרש לה הכי: דלכאורה קשה הא דתני בברייתא. כל אשר יגע יכול אפילו שלא בלע תלמוד לומר בבשרה עד שיבלע בבשרה. הלא "בבשרה" קאי על בשר החטאת ולא על בשר הנוגע בו. וא"כ איך משמע מן "בבשרה" עד שיבלע בבשרה? אלא ע"כ הא דמסיק בספסא. בבשרה ולא בגידים ולא בעצמות" הוא פירושא דרישא. כלומר כיון שבענין שיגע דוקא בבשר ולא בגידים ולא בעצמות שמע מינה שבענין בליעה, דאילו נגיעה היה מהני שפיר אפילו אם נגע בעצמות ובגידים וביחוד כשהם עומדים מחוברים בבשר. וכיון שהעתיק (שם בפרק ח' ה"ט"ו) במה דברים אמורים כשנבלעה בו אבל נגיעה בלא הבלעה אינה מקדשה" שוב לא בעי למיכתב הדין. בבשרה ולא בגידים ולא בעצמות" שכל הני דלא יהיבי טעמא אין כאן אלא נגיעה ואינה מקדשת (ובגור דף ל"ז ובפסחים דף מ"ה ילפי מהאי קרא כל אשר יגע בבשרה יקדש לטעם כעיקר).

אמנם כן להלכה לא נראה בזה איסור, אכל למעשה יש להתייבש אם לא יכש'ו על ידי הוראת היתר בדבר זה, אלא התועים והמתעים את אחרים באמרם שדיני התורה מקבלים שינוי כפי חפץ הרבנים ומורי הוראה בישראל.

הלא הדושעלעטין בגלל שלא עמדו על מהותו ומחסרין ידיעה את אופן עשייתו, היה מקובל עד עתה בפי כל כדבר האסור, יען וביען שהדבר היה גלוי וידוע, שבעיקרו הוא בא מעצמות נבלה וטרפה, ומחסרין ידיעה יש שהוסיפו עוד ואמרו שעצם החומר של הדושעלעטין הוא בשר המה שבעצמות. ואין זה סחך שוא אם נחשוש שהוראת היתר בדושעלעטין תחזק את הדעה המשובשת הנפוצה כל כך בדורנו בודון ובשגגה שהאיסור וההיתר הוא בידי הרבנים כחומר ביד היוצר. ועל כגון זה נאמר ביומא (דף מ' ע"א). אל תתנו מקום לצדוקים לרדות". שיאמרו לפי רצונם הם עושים הכל" (רש"י שם). וזה לשון רבינו חננאל במסכת שבת (דף קל"ט ע"א). ומהא שמעינן שאפילו דברים המותרים כגון אלו וכדומה לכן המסרין לעם הארץ אין אדם רשאי להורות להן להיתר אלא יחמיר עליהן לאיסור.

כשרות הג'לאטין בהלכה

הנה ייצור הג'לאטין הוא מעורות או מעצמות רכים (סחוס) של בהמות נבלות וטרפות, או מבמות סמאות, ששוריים אותם במלח וסיד ומנקים אותם היטב, ומייבשים אותם הרבה בחום השמש במשך כמה חדשים, ומערבים בהם חומרים כימיים מסויימים, וטוחנים אותם ונעשים כקמח דק, ונותנים אותם במאכלים שונים כדי להקפידם. והנה יסוד היתר בזה נשען על דברי הרמ"א בהגה י"ד (ס' פז) בשם השבולי הלקט, עור הקיבה שמולחים ומייבשים אותו וממלאים אותו חלב, מותר, שמכיון שנתייבש העור הוי כעץ בעלמא, ואין בו שום הלכותית בשל וכן הוא בבית יוסף שם. אמנם הנודע ביהודה קמא (חיו"ד ס' ב) נשאל אודות שלפוחית של דג טמא שמייבשים אותה הרבה ונותנים אותה לתוך תבית של יין או לתוך משקה של מי דבש, כדי להשקיע את השמרים של היין למטה, וכן להציל את המשקה, ונתעוררו כמה מגדולי הדור ע"ז, כי לכאורה יש לאסור משום דכבוש הרי הוא כמבושל, ואפילו אם יש ששים במשקה, הרי אין מבטלין איסור לכתחלה. ויש מהם שרצו להחיר מטעם שכבר נתייבשה ונעשית כעץ בעלמא שאין בו שום כלל, ומביאים ראיה מ"ש הרמ"א (ס' פז) להתיר כיו"ב בעור הקיבה שנותנים בו חלב, משום שכיון שנתייבש הוי כעץ בעלמא. וכתב, אולם אומר אני שמלבד שהש"ך (שם ס"ק לג) כתב, דלכתחלה אין לעשות כן, עור נראה דב"ד אפילו בדיעבד יש לאסור, דשאני התם שעור הקיבה היתר הוא, אימתי יחול עליו האיסור, הוא רק בהצטרפו עם החלב, וכיון שנתייבש מקודם ונעשה כעץ, לא נשאר בו טעם לאסור החלב, ולא חל עליו שם בשל חלב כלל, אבל השלפוחית שהיא של דג טמא ואסורה מן התורה, כבר חל עליה שם איסור, ולא נפקע ממנה האיסור גם לאחר שנתייבשה, אא"כ נתייבשה לגמרי עד שנפסלה גם לאכילת חלב, שהרי בע"ז (פסח) נחלקו ר' מאיר ור' שמעון בדיון נבלה שאינה ראויה לגר שאינה נקראת נבלה, שלדעת ר"מ היינו דוקא בסרוחה מעיקרא, ור"ש ס"ל דסרוחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי, וכי אתא קרא למעוטי נבלה שאינה ראויה לגר היינו בנסרחה אחר שנעשית נבלה. ובפולגתא דר"מ ור"ש אין לנו הכרע הלכה כדברי מ"י, כי בעירובין (מו): איתא, איבעיא להו ר"מ ור"ש מאי, וקאי בתיקו. ואני תמה על רבינו שמואל הנגיד במבוא התלמוד שלו, שכתב, ר"מ ור"ש הלכה כר"ש, והוא נגד הסוגיא דעירובין. ואכן בספר הליכות עולם כתב, ר"מ ור"ש הלכה כדברי המחמיר, ולפ"ז בפולגתא זו דנבלה סרוחה ראוי לפסוק כר"מ שראו המחמיר, וא"כ בנ"ד יש לאסור. עכ"ל. אולם בירושלמי שביעית (פרק ח' ה"ז) איתא, ר"מ ור"ש הלכה כר"ש. וכן הוא בירושלמי (ריש פ"ג דתרומות), ומרן הכסף משנה (פ"ח מהל' תרומות הלכה טו) כתב, דבעיא דלא איפשיטא בתלמוד דידן, ואיפשיטא בירושלמי, נקטינן בפשיטתא דהירושלמי. ע"ש. וא"כ ה"ז נקטינן דר"מ ור"ש הלכה כר"ש, כמ"ש רבינו שמואל הנגיד. ופ"ז להדאב"ז בהשגות (פכ"ד מהל' טוהמא מת ה"ד) שכתב בפשיטות דר"מ ור"ש הלכה כר"ש, ותמה עליו מרן הכ"מ דמנין לו זאת, והרי בעירובין (מו): היא איבעיא דלא איפשיטא. ע"ש. ולפמ"ש"ל לק"מ דהא איפשיטא בירושלמי. וכ"כ הלחם משנה (פ"ב מהל' שחיטה ה"ו) דס"ל לרבינו הרמב"ם לסמוך על הכלל דהלכה כר"ש לגבי ר"מ. ע"ש. וכ"כ הרב יד מלאכי (כלל תקפ) דק"ל כהירוש' דר"מ ור"ש הלכה כר"ש. ע"ש. והן אמת כי במחזור ויטרי (עמוד ת"צ) כתב, ר"מ ור"ש הלכה כדברי המחמיר, וכן נראה מ"ש בתשובת מהר"ם (דפוס פראג ס' ריג) וז"ל, והלכתא היכא דהוי פגום מעיקרו כנבלה מוסרחת ננותן טעם לפגם מתחלתו מותרת וכו'. ע"ש. אלמא דס"ל כר"מ רבצין נבלה מוסרחת מעיקרה. ויש לרחות. ואדרבה מבואר בתשכ"ג לתלמוד מהר"ם (ס' ח): "ד" מאיר ור' שמעון הלכה כר' שמעון". ע"ש. וכ"כ הדא"ש ע"ז (פ"ב ס' לד). ע"ש. (וע' להלן בסמוך). ושור"ד למרן החיד"א בספר יעיר און (מע' ר אות יא) שהביא בשם בה"ג דר"מ ור"ש הלכה כר"ש, ושכ"כ בקובץ התשכ"ז הנ"ל, והרא"ש בפסקיו (פרק אין מעמידין). ותמה מכל זה על הנודע ביהודה הנ"ל, שנעלם ממנו כל זה. ע"ש. ויסוד מוסר לכלל זה ע"פ הירושלמי.

ג) ובאמת כי מראש צורים אראנו במקור דינו של הרמ"א (ס' פז) בבשר קיבה שנתייבש כעץ, שהוא משבולי הלקט, אשר הובאו דבריו בספר מחזיק ברכה (ס' פז ס"ק לז), וכעת נד"מ, והוא בשבולי הלקט ח"ב (ס' לד רף קטו ע"ב), וז"ל: אמר לן רבי, כי מה שעושים שמולחים עור הקיבה ומייבשים אותו ואח"כ ממלאים אותו חלב, מותר, שאע"פ שמולחים הקיבה, לא אמרינן מלח הרי הוא כרורת וכן נותן בו חלב הו"ל בשל בחלב, משום שכיון שנתייבש העור לא הוי אלא כעץ בעלמא, ואין בו שום הלכותית בשל. והא דתנן (חולין קסז). ע"ז (ס' ח): "ד" מאיר ור' שמעון הלכה כר' שמעון". ע"ש. וכ"כ הדא"ש ע"ז (פ"ב ס' לד). ע"ש. (וע' להלן בסמוך). ושור"ד למרן החיד"א בספר יעיר און (מע' ר אות יא) שהביא בשם בה"ג דר"מ ור"ש הלכה כר"ש, ושכ"כ בקובץ התשכ"ז הנ"ל, והרא"ש בפסקיו (פרק אין מעמידין). ותמה מכל זה על הנודע ביהודה הנ"ל, שנעלם ממנו כל זה. ע"ש. ויסוד מוסר לכלל זה ע"פ הירושלמי.

יבש היה כעץ, ואין שם חלות איסור כלל, אלא וראי דהשה"ל מתיר בזה גם בנבלה, אע"פ שחל עליה תורת איסור, כיון שנתייבשה כעץ פקע איסורה. וע' להגאון רבי ברוך פרנקל בהגהות אמרי ברוך י"ד (ס' פז) שהעיר בזה מהנוסח שבבית יוסף בשם השו"ל הנ"ל: "ואין בו ללחכות בשל" דמשמע דליכא בהכי משום בשל בחלב, ואילו בתורת חסאת (כלל עט דין ד) איתא: "ואין בו שום ללחכות", דמשמע שיש להתיר גם בעור קיבת נבלה. ובעודע ביהודה ס' כי נראה שמפרש בפשיטות דין זה רק לענין נתינת חלב לתוך עור קיבת בהמה כשרה אחר שנתייבש, משא"כ בעור קיבת נבלה. אבל לפמ"ש על הגליון שעל ידי היבשות אין בו כח לפלוט מגופו טעם, א"כ י"ל דהשה"ל מייירי גם במכנים החלב לעור קיבת נבלה. ומובן. ע"כ. והנה לפנינו איתא בשה"ל כמו שהעתיק בב"י "ללחכות בשל", ואע"פ מוכח להדיא שמתיר גם בעור קיבת נבלה. וכן העיר לנכון הרה"ג המו"ל רבי שמחה חסידה גר"י בשה"ל שם. ע"ש. והש"ך (ס' קיד ס"ק בא) כתב, בענין היתר הכרכוס הגיקח מן הגויים, שאין לחוש למה שמייבשים הגויים ונותנים בתוך הכרכוס חוסי בשל נבלה יבשים, שחרי נתבאר לעיל (ס' פז ס"ו) שער הקיבה שנתייבש כעץ בענין שאין בו ללחכות מותר. ע"כ. ומבואר ג"כ דס"ל שאין חילוק בין קיבת נבלה שאסורה מעיקרא, לבין דין בשל בחלב. **ד) ואנכי** הרואה בשו"ת תפארת צבי (חיו"ד ס' עג) שנשאל אודות תולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם משקה יין שרף, והשיב להתיר ע"פ מ"ש הרמ"א (ס' פז) בדיון קיבה שנתייבשה שמוחר ליתן לתוכה חלב, והוא הדין לתולעים אלו, ואע"פ שהנודע ביהודה (ס' כו) כתב לחלק בזה בין דבר שחל עליו תורת איסור מעיקרא, לדין הקיבה שהיא משחיטה כשרה וכו', וכמוכח מד' יוחנן בבבכות (כג): ואף שהתוס' שם כתבו לחלק בין איסור לטומאה, מ"מ יש לפרש דבריהם בענין אחר וכו', אולם לרע"ז דבריו דחוקים בפשט דברי התוס' וכו', ועכ"פ בנתייבש שאין בו טעם כלל אין לאסור, ולא דמי לדבר הפגום בלבד, הילכך בנ"ד אין בו איסור כלל. עכ"ל. ובספר מעם לועז (ריש פרשת תרומה) בפסוק ותולעת שני, כתב, יש אילנות שגדלים בהם פירות קטנים כעדשים, ובכל פרי יש כמאה תולעים קטנים המלאים דם, ולחוצים מאד זה על גב זה, ומייבשים הפירות הללו בשמש בימי תמוז האב, ואח"כ שוריים אותם במים, והמים נעשים אדומים כדם, מן התולעים האלה, וזוהו שקוראים קירמיו, ונותנים הקירמיו במרקחות כדי שינקבו צבע נאה, ואין איסור בזה, כיון שהתולעים מתייבשים בשמש ונעשים כעפר בעלמא, וגם בטלים הם בששים. ושכן העלה מר זקנו הגאון מהר"ם בן חביב בתשובה כתיבת יד. ע"כ. ומרן החיד"א בס' טוב עין (ס' יח אות צה, ביו"ד ס' פד) כתב ג"כ, מה שנותנים הקירמיו בתוך המרקחות, הורה הרב הגדול מהר"ם בן חביב בתשובה כת"י להתיר, וטעמי היתר הובאו בדברי הרב בן בתו מהר"ר כולי בס' מעם לועז. גם בשו"ת לב ים (חיו"ד ס' כו) נשאל בדבק הנעשה מדגים טמאים והוא יבש כעץ, ומערבים אותו בדבש, והתיר עפ"ד הרמ"א בעור קיבה שנתייבש כעץ. וכתב, שאע"פ שהפמ"ג כתב שלא התירו אלא בעור קיבה, אבל בשל יבש אפי' נתייבש היטב אוסר גם בדיעבד, ואפי' עור קיבה שנתייבש אם הוא מתרכך ע"י שריה וכישול ש"י להחמיר, כבר כתב הפתוי תשובה בשם שו"ת תפארת צבי ולחם הפנים להלל אף בנבלה, ודלא כהפמ"ג. וכן מדברי הש"ך ס' קיד מוכח שגם בבשר שנתייבש יש להקל. והן אמת שהנוב"י ס' כו כתב לחלק בין קיבת נבלה שחל עליה שם איסור וכו', מ"מ האחרונים חולקים עליו ומתיירים בכל אופן, וכ"ש כאן שיש ששים כנגדו, ואין האיסור אלא משום אין מבטלין איסור לכתחלה, הילכך יש להתיר. ואף הנוב"י צידד להתיר באופן שאינו ראוי למאכל אדם ואפשר שנפסל גם מאכילת הכלב. וה"ה בנ"ד. עכ"ל. וכן בשו"ת חלק בנימין (ס' לד) העלה להתיר הי"ש המובא בשלפוחית של נבלה וטרפה שנתייבשה, והאריך לרחות דברי הנוב"י שחילק בין אם חל עליו תורת איסור מעיקרא וכו', שדבריו נסתרים מדברי הרשב"א ושאר פוסקים ושכן מוכח מדברי הרמב"ם שאין לחלק בזה, הילכך כל אפיא שוין להיתרא. ע"ש. וכן הגר"ח דפפורט בשו"ת מ"ש חיים (חיו"ד ס' כה) הביא דברי הנוב"י אשר בחלקות ישיבת למו בין היכא שחל עליה תורת איסור מעיקרא וכו', והאריך בדברים נמרצים לדחות בשתי ידיים את חילוקו ע"פ הפוסקים דס"ל שאין חילוק בין נבלה סרוחה מעיקרא לנבלה שהסריחה. ע"ש. גם בשו"ת מהרש"ם ח"ג (ס' שמז) הביא מ"ש הנוב"י לחלק עליו את השוים, שאם חל עליה תורת איסור מעיקרא או לא פקע אפי' נתייבש, והשיג עליו לנכון מדברי השבולי הלקט, אשר הובא במילואו במחזיק ברכה, שמפורש היפך ד' הנוב"י, גם מה שפלפל הנוב"י אם יש לחלק בין איסור לטומאה, נעלם ממנו דברי הרשב"א חולין (עא). שכ', דבאיסורין די באינה ראויה לגר, ודוקא לגבי טומאה בענין שיהיה נפסל לכלב, אליבא דר"ש. ע"ש. וכן בשו"ת עצי הלבנון (חיו"ד ס' מג - ומד) האריך למענתו ע"ד הנוב"י, והוכיח במישור מדרבי השבולי הלקט שגם בקיבת נבלה שנתייבשה כעץ פקע איסורה, ודלא כהנוב"י, ועפ"י תירד בנידונו להעמיד החלב באבקות או כדורים הנעשים מקיבת נבלות וטרפות לאחר ייבושן היטב, ומערבים שם מלחים כימיים וטוחנים אותם עד אשר דק וכו'. ע"ש. וכן העלה הגר"י קאנוניץ בשו"ת דברי יוסף (ס' ו), שאבקות גבינה הנעשית מעצמות יבשות של נבלות וטרפות מותר להעמיד בה, ע"פ מ"ש הרמ"א בהגה (ס' פז ס"ו), בעור הקיבה שנתייבש כעץ וכו'. והסכים עמו הגאון רבי חיים עזר הלכה ולמעשה. ע"ש.

אולם ראיתי להגאון רבי יחזקאל אברמסקי בתשובה שהובאה בראש ספר ציץ אליעזר חלק ד', שכתב, דבר ברור הוא אשר הג'לאטין הנעשה מן העצמות אינו יצירה חדשה, שנשתנה מחומר הראשון אל חומר חדש לגמרי ע"י אמצעים כימיים, אלא הג'לאטין הוא אותו חומר עצמו שישנו בעצמות מעיקרו, וכל האמצעים הכימיים שמתמשים בהם בתעשיית הג'לאטין, אינם באים אלא להפריד שאר חומרים שיש בעצמות מחומר הג'לאטין, שלא יפסידוהו או שלא יגרעו את טיבו. וא"כ אין מקום בזה למשא ומתן בהיתר הג'לאטין הנעשה מעצמות נבלות וטרפות, על פי דברי רבינו יונה בדבש שנפל בו חתיכת איסור דאולינן בתר השתא ומותר. ומ"מ להלכה רעתי נוטה כדעת המתיירים את הג'לאטין, מטעם שהעצמות אינם בכלל נבלה וטרפה וטמאה לענין איסור, כשם שאינם בכלל נבלה לענין טומאה, וכדמוכח בתורת כהנים (פר' שמיני פר' ב פרק ד) וכו'. וכן בפסחים (כב.) ובפי' רש"י שם. ומ"ש הרמב"ם (פ"ד מהל' מאכלות אסורות ה"ח) האוכל מנבלה וטרפה או מבהמה וחיה הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידים ומן הקרנים ומן הטלפים, ומן השליא שלהם "אע"פ שהוא אסור", הרי זה פטור, מפני שאלו אינם ראויים לאכילה. היינו בעצמות הרכים דמיא דשליא וכו'. עכ"ל. והנה אמת נכון הדבר שאין בעצמות איסור כלל אפילו מדרבנן, וכמ"ש הטור ומדן הש"ע ביו"ד (ס' צט סעיף א) חתיכת נבלה שיש בהן בשד ועצמות שנפלו לקדירת היתר עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור. ומסתמית הטור ומדן הש"ע מוכח שאין הבהל בין עצמות קשים לעצמות רכים, לעולם עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור. וכמ"ש כן המנחת יעקב (כלל פה אות ג) בדעת הטור שסתם דבריו. וכ"כ בכף חיים (ס' צט סק"ב). ומוכח דס"ל שאין איסור כלל אפילו בעצמות הרכים. וכן מוכח מדברי הרשב"א בתורת הבית (דף צו ע"ב) שכ', שלפי מה שאמרו (בחולין צח:) מאן דאמר בששים רילף מזרוע בשלה ס"ל בשד ועצמות בהרי בשד ועצמות משערין, משמע לכאורה שעצמות האיסור מצטרפים עם האיסור לאסור את ההיתר, דהא בשד ועצמות משערין, ואילו בירוש' (תרומות פ"ה ה"ט) משמע שקליפי האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור, ונ"ל דהא דאמרין בשד ועצם בהדי בשד ועצם משערין אסמכתא בעלמא היא לשעורי ששים בעלמא, הילכך עצמות וקליפין של איסור מצטרפין עם ההיתר לבטל האיסור, וא"ל לומר שקליפין ועצמות ההיתר מצטרפין להיתר וכדמסקי בירושלמי. והוסיף עוד במשמרת הבית שם, שבע"כ השיעור שהזכירו בגמ' כעין אסמכתא הוא, שאל"כ עצמות של איסור ה"א אפשר שיצטרכו שיעור לבטלם ולהיתר. והלא הם עצמם אין בהם איסור, ומה אנו צריכים לבטלם, ואי בעצמות שיש בהם מוח כבר כתבנו (בתורת הבית) שהמוח מצטרף לאיסור, אבל גוף העצמות איזה לחות יש בהם שנצטרך לבטלם וכו'. ע"כ. וכ"כ הר"ן (חולין צח:), שעצמות וקליפין שאינם אסורים אפשר שמצטרפין עם ההיתר לבטל האיסור. והובא בבית יוסף (ר"ס צט). ומוכח שחולקים על הרמב"ם שסובר שיש איסור בעצמות. ובשו"ת מהר"ב"ח (ס' פח דמ"ו ע"א) כתב, שנראה בבירור שדעת הרמב"ם עצמות האיסור מצטרפים עם האיסור, ועצמות ההיתר מצטרפים עם ההיתר, וכמו שאמרו בגמ' (חולין צח:) מאן דאמר בששים ס"ל בשד ועצמות בהדי בשד ועצמות משערין, וכן ראי להורות לענין מעשה לכתחלה, כי הוא דעת הרבה מהפוסקים. ע"כ. וע"ע להרמב"ם (פ"ג מהל' תרומות ה"ז) שכ', אין פסולת התרומה מצטרפת עמה לאיסור החולין, אבל פסולת החולין מצטרפת עם החולין להעלות התרומה וכו'. וכו' הראב"ד בהשגות, א"א יותר מכן אמרו בירושלמי שפסולת התרומה מצטרפת עם החולין לבטל התרומה. וכ"ע"ז מרן הכ"מ, ואין מזה השגה על רבינו, משום דגמרא ירדן משמע דפליג על הירושלמי, דבחולין (צח:) ילפנין מזרוע בשלה שיעור ביטול האיסור, ומאן דאמר בששים ס"ל שעצמות האיסור מצטרפים לאיסור ועצמות ההיתר מצטרפים להיתר. ועוד דבירושלמי גופיה במחלוקת שניה. ע"כ. ובס' הבית ח"ב (עמוד רט) הביא מ"ש רבינו שמשון (פ"ה תרומות משנה ט) שעצמות האיסור מצטרפים להיתר לבטל האיסור, וכן דעת הרשב"א, וסיים, ומיהו הרמב"ם לא ביאר דבר בענין העצמות, ויראה לי שדעתו שעצמות האיסור מצטרפים לאיסור, ועצמות ההיתר להיתר. וכן נראה לפי התלמוד שלנו מ"ד בששים בשד ועצמות בהדי בשד ועצמות משערין, וכן כתוב בפסקי הראשונים. עכ"ל. (והועתק ג"כ בהגות הרה"ג המו"ל בס' המאורות עמוד ריג). ונמצא שיש מחלוקת בעצם הדין אם יש איסור בעצמות האיסור, ודעת הרשב"א והר"ן שאין איסור כלל בעצמות ואפ"ל לפני דעת מרן הש"ע שקבלנו הוראותי אפי' עצמות רכים אין בהם שום איסור אפ"ל מדרבנן, וכמבואר בהרשב"א והר"ן. וא"כ הג'לאטין שנעשו מעצמות של נבלות וטרפות וטמאות אין בהם חשש כלל. ורשום אצלי בכוונותי בימי חרפי, שבקובץ דברי זאב חלק י"ח (ס' יב) פסק להיתר הג'לאטין, כיון שאין בו טעם כלל, ודמי למ"ש התוס' ע"ז (סו). ד"ה הוא, שרגלי הדבורים כיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים, שהרי העצמות טהורים כדתנן עצמות החמור טהורים, ורגלי הדבורים כעצמות החמור. ע"ש. (וכעת אמ"א). וכן נראה דעת ידידי הגדול ולדינברג שליט"א בראש ספר ציץ אליעזר ח"ד, בהערה לתשובת הגר"י אברמסקי ז"ל, ומסתמך ואילל על תשובת האליעזר ח"ג (ס' לג) הנ"ל. וכן עיקר להלכה ולמעשה. והנלע"ד כתבתי.

עובדיה יוסף ס"ט

ותשובת הגר"ע היא לו נרפסה גם בשו"ת אחיעזר ח"ג (ס' לג אות ה) להיתר מטעם הנ"ל. והניף ידו שנית בשו"ת אחיעזר ח"ד (ס' לא), והוסיף, שאע"פ שהנו"ב כ' שבאיסור מעיקרו לא נפקע איסורו ע"י שנתייבש, כבר חלקו עליו בשו"ת תפארת צבי ושאר מתבירים וכמ"ש הפתחי תשובה. ואפ"ל בשד איסור שנתייבש פקע איסורו וכו'. ע"ש. (והוסיף עוד האליעזר בח"ג שם, שאף הש"ך ס' פז שהחמיר לכתחלה בעוד קיבה שנתייבשה, מ"מ בעצמות אין להחמיר אף לכתחלה, ובפרט באופן זה שנפסדו לגמרי ע"י הסיד של מלח והפספור השורף ומכלה, ואינו ראוי עוד לפלטה, וכמ"ש כיו"ב בב"י א"ח ס' תמו בשם הרשב"א. ע"ש.) ומעתה יש מקום רב להיתר הג'לאטין שנעשה מן העור ומן העצמות המיובשים היטב, ואע"פ שהם מבהמות טמאות או נבלות וטרפות. והרי זה כמבואר. וע"ע בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ס"ס לו). ובשו"ת קנין תורה ח"א (ס' קיד). ע"ש.

ה) ולכאורה יש להוסיף עוד נימוק להיתר הנ"ל, הואיל ובתהליך התוצרת של הג'לאטין מן העור והעצמות לאחר שנתייבשו היטב בשמש, במשך כמה חרשים, מערבים בהם מלחים כימיים וטוחנים אותם הדק היטב עד שנהפך הכל לאבק דק, ופנים חדשות באו לכאן עם התרכובת שבהם, יש לדמות דבר זה למ"ש רבינו יונה (והבא ברא"ש פרק כ"ד מברכין ס' לה), שהמוסק הניקח מתוך חיה ידועה שיש לה חסוּת בצוארה, ומתקבץ לשם תחלה כעין דם, ואח"כ נעשה מוסק שיש בו ריח טוב ונותן טעם לשבח בתבשיל ובמרקחות, יש טעם להתירו באכילה, משום, דפירשא בעלמא הוא, ואע"פ שמתחלה היה דם, אין לחוש לכך, דבתר השתא אולינן, שהרי הדבש שנפלה לתוכו חתיכת איסור אע"פ שנימוחה בתוך הדבש, כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר שנפלה לתוכו דבש, כדין דבש דיינינן ליה ומותר, וה"ל אע"פ שמתחלה היה דם, כיון שיצא מתורת דם, בתר השתא אולינן, הילכך אע"פ שנותן טעם לשבח בתבשיל ובמרקחות מותר. ע"כ. ודון מינה ואוקי באחרין. ואע"פ שהרא"ש שם כתב ע"ד רבינו יונה, ונראה שאפ"ל ראיתו צריכה ראייה, כבר כתב במעריני יו"ט (שם אות ע), ולי נראה שא"צ ראייה לכך, משום שכן הוא מעשים בכל יום. וכיו"ב כ' התוס' לקמן (מו). ד"ה ער. ע"כ. וכ"כ בשו"ת כנה"ג א"ח (ס' רטו הגה"ש אות ז), שמנהג פשוט הוא להתיר המור שהוא המוסק באכילה, ומעשים בכל יום שנותנים אותו בתוך המרקחות ומיני מתיקה לריח טוב. ופוק חזי מאי עמא רב. ע"כ. וכ"כ עוד בספרו שו"ת בעי חיי (חיו"ד ס"ס קג), ע"ש. ובאמת שהרא"ש עצמו בתשובה (כלל כד ס' ו) הסכים לסברת רבינו יונה. וכן הובא בבית יוסף א"ח (ס' תסז). וכן הר"ן פ"ב דע"ז (לס'): העיד בהא דאמרין תתם, דבש למאי ניוחש לה אי משום איערובי מסרא סרי, וכ', כלומר שאף שדרך לערב בדבש דברים אחרים ונימוחים בתוכו תחזיקו להיות דבש, מ"מ ליכא למיחש למידי, לפי שהמתערב בו עד שלא נימוח מסריה ומותר, דעפרא בעלמא הוי, וכדאמרין בתמורה (לא). אפרות ביצת טריפה מותר, דאימת קא גריל לבי מסרת, הדיא שעתא עפרא בעלמא הוא. ע"כ. גם בשו"ת הרדב"ז ח"ג (ס' תעא) נשאל על מה שמכו לתת המוסק בתבשיל ובמרקחות, והרי הוא דם חיה טמאה, והשיב, שאע"פ שהרמ"ה היה אוסרו באכילה, מ"מ פוסקים רבים התירוהו, ורבינו יונה הביא ראייה להתירו מהרשב"א וכו'. וכ"כ הר"ן פרק אין מעמידין. ואני אומר שאין בו איסור כלל שכבר נתבטל מתורת אוכל וחזר להיות כעפרא בעלמא וכו'. ע"ש. והכנה"ג שם סיים, שהרמ"ה שאסר המוסק באכילה, יחידא הוא, ושכבר הכריח בשלטי הגבורים פ"ב דע"ז (לג). שהעיקר כדברי רבינו יונה. וכן העלה הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (תא"ח ס' כא אות ז). ע"ש. ומעתה י"ל שגם הג'לאטין שנשתנה לגמרי ונעשה כעפר בעלמא מותר ליתנו במאכל ומשקה להקפא. וכן ראיתי הלום להגר"י קאנוני בשו"ת דברי יוסף (ס' ו) שכ' להיתר אבק - מעמיד הגבינות שנעשה מעור ועצמות נבלות וטרפות, מטעם הנ"ל, והביא ראייה ממ"ש הרמב"ם (פ"א מכלי המקדש) הנ"ל, שהמור של מעשה הקטורת הוא המוסק, שהוא דם חיה שבהוה וכו', והוסיף שדלתנו גם הראב"ד מורה להתירו באכילה כיון שנשתנה האיסור ונדרף למין אחר, ורק לענין הקדש החמיר, ואדרבה מלשון הראב"ד יש לדייק דס"ל להיתר. והוסיף להביא סמוכין להיתר ע"פ מ"ש הרמב"ם (פ"ג מהל' טומאת מת ה"י): "בשר המת שנפךר נעשה כקמח טהור", (הרבב"ז הוסיף, שכמו שאפרו טהור מותר ג"כ באכילה). ומ"מ הרמב"ם (פ"ד מהל' מאכלות אסורות ה"א) שהאוכל מאכל איסור שהסריה והבאיש ובטל מאוכל אדם פטור, ומשמע שאסור מדרבנן, זהו דוקא אם לא נשתנתה צורתו לגמרי, אבל אם נפךר ונעשה כקמח, פנים חדשות באו לכאן והרי הוא מותר. עכ"ל. והסכים עמו הגאון ר' חיים עוזר בתשובה שם, ובשו"ת אחיעזר ח"ג (ס' לג אות ה). ע"ש. ואמנם ראיתי ליידי הראב"צ אבא שאול נד"ו בשו"ת אור לציון (תא"ח ס' לר, עמוד צ) שכתב לחלק בין שינוי שנעשה ביד שמים באופן טבעי כהמוסק שהתירו רבינו יונה, לשינוי הנעשה ביד אדם דחשיב שינוי צורה בלבד ולא שינוי במהות, והעיד מזה על מש"כ בספרי יתה דעת ח"ב (ס' סב עמוד רלג) בדין חומצת ליאון, להסתמך ע"ד רבינו יונה. ע"ש. ועלם ממנו מ"ש התתם סופר (חיו"ד ס' קיז) להיתר שמן שונים מחוצנים של סתם יינם, ע"פ דברי רבינו יונה. ומבואר דס"ל שאין חילוק בין מה שנעשה ביד"ש באופן טבעי לשינוי הנעשה ביד אדם. והסכימו עמו בשו"ת אבן יקרה מה"ת (ס' קמ) והאמרי יוסר ח"ב (ס' קמ). ועוד. הילכך גם בנ"ד יש להיתר הג'לאטין, מכיון שפנים חדשות באו לכאן, וכדברי הגאונים הנ"ל.

כני אדם, ולכן הוא שלא כדרך אכילתו דמוח אפילו לחולה שאינם ממנואר בש"ך י"ע ש"ד נד"ת.

ראמבם יתכן דהיינו נשפנו קצת הדברים להחמיר לענין שמן דגים, אבל היסוד של פסק זה לא נשמנה, ועין בלשון הש"ך שם שמסיים בשם המרדכי מיהו אדם נריא וזהו ע"כ מוכח להדיא ומש"כ הש"ך לפני זה דדוקא לנריא ממש להזהר אבל כל שיש לו מיתש, אפי' אינו נגדר אצל"ס עיין או"ח ריש סי' שכ"ח מותר כה"ג, וכו' לדעת אצל"ס יש אפשרות לנחור בין ב' רפואות שנאמרו אין פערנות כזה מזה להדר אחריו, מכ"מ אם יש רק מיתש ולא מולה שאינם ממש ראוי להחמיר כיון שיש חולקים על ש"ך הנ"ל.

והשתא לא מנעיה לדעת המורם חיים דכל אכילה דרך בליעה נקרא שלא כדרך הנאה דמותר לבלוע בלי ללעוס, אלא אפי' למה דהויא כשזונת נז"ק יו"ד סי' ל"ה דלא כמ"מ אלא כהמל"מ דשלא כדרך אינו מותר רק אם המאכל עצמו הוא שלא כדרך לא כשהמאכל עצמו הוא כדרך והאכילה שלא כדרך יעשה"ה, מכ"מ כהא גס המאכל שלא כדרך כיון דאין יכולים ללכל הגלטי"ן נלוצמו הזאת בעין רק כשערות.

וכבר כ' הגה"ק דברי חיים בשו"ת סי' יו"ד סי' נ"ב לענין שמן דגים (עמל) לחולה שאינם דכיון שהוא שלא כדרך אכילתו דשמן דגים יתכן רק ללכל כחך מאכל מנושל מתקן לחיה דבר מאכל וזולתו אבל לשמות שמן דג מי אין דרך

לענין השאלה, אשר ברוב תרופות (כדורים) מעריבים גם מגלטי"ן שנעשה כידוע מעצמות או עורות של בהמות טרפות אם יש חשש לחולה שאינם.

בעניתי אין משש נדרך רפואה, ואינו מדבר על גלטי"ן בעין שמוכחו בו אחרונים אם נהפך לגמרי ונפסל מאוכל אדם, כי דרכו להחמיר ואסור וכן סוגיא דעמל, אבל נדור הוא שאינו נאכל בפני עצמו אלא כשערות, כי בפ"ע אין לו נזירה הזאת שום טעם, וכבר כ' בש"ך יו"ד סי' קנ"ה עפ"י דברי רמ"א שם ס"ג דמולה שאינם מותר ללכל שלא כדרך אכילתו אפי' איסור מורה, וכ' שם דמה"ט מותר ללכל מלכ"ה.

פתחי

בענין כשרות הגלטי"ן

שם: עור הקיבה וכו' מותר דמאחר שנתייבש הוא כעץ בעלמא ואין בו

סימן פז - בדיני ביטול בשר בחלב

לחלוחית בשר- ומכאן¹⁵⁸ יש שלמדו היתר בענין החומר הנקרא ג'לטין המשמש רבות בתעשיית המזון להעמיד על ידו סוגי

¹⁵⁸. שו"ת אחיעזר ח"ג סי' ל"ג סק"ה. ולבאורה ראינו מהרמ"א תלויה בדעות האחרונים שהובאו לעיל בביאור דברי הרמ"א, לדעת הפמ"ג כשחוזר ומתברר הרי הוא שב לאיסורו וגם הג'לטין חוזר ומתברר כשניתן לתוך המאכל וא"כ לדבריו אין היתר זה. ¹⁵⁹. אחיעזר שם והוסיף להוכיח מדברי הרא"ש פ"ו דברכות סי' ל"ה שכתב בשם רבינו יונה להתיר את המושק שהוא מין בושם הנעשה מחיה ידועה שיש לה חטורת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כעין דם ואח"כ חוזר ונעשה מושק, ורבינו יונה התירו באכילה, ואף שמתחילה היה דם לא חיישין להכי דבתר השתא אולינן. וא"כ היה לענין הג'לטין יש להתיר כיון שהוא מציאות חדשה. וע"ע בחזו"א סי' י"ב סק"ו. וכ"כ להתיר בשו"ת יביא"ח ח"ח סי' י"א והוכיח כן מדברי השו"ע לקמן סי' צ"ט ס"א לענין חתיכות נבילה שיש בהם בשר ועצמות, אפילו אם נפלו לקדירת היתר עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור, ולדעת השו"ע אפילו בעצמות רכים אין בהם איסור אפילו מדרבנן, א"כ היה לענין הג'לטין. ובשו"ת צ"ץ אליעזר ח"ד בפתיחה כתב דלהלכה נראה להקל אך למעשה יש להתייבש אם לא יכשלו ע"י הוראת היתר בדבר זה וע"ע בחזון יחזקאל ובחים שו"ת סי' ה'. ¹⁶⁰. שו"ת אג"מ ח"ב סי' כ"ג סו"ס כ"ז ול"ב, שו"ת מנח"י ח"ה סי' ה' ודחה את ראיות האחיעזר וסיים דכבר הוכרע הדבר לאיסור ע"פ דעת רוב מנן ובנין של גדולי התורה להחמיר וכ"כ בשו"ת משנת ר' אהרן סי' ט"ז י"ג, שו"ת שבה"ל ח"ז סי' קל"ה, שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' שפ"א, שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קי"א, שו"ת עמק התשובה ח"ג סי' ס"ז. ובקובץ תשובות להגריש"א זצ"ל ח"א סי' ע"ג כתב דצ"ע לדינא אם יש להתיר דכיום שמייצרים ג'לטין גם מפסולת בשר טרי ויתכן שנשאר בו טעם וכלל לא נתייבש כעץ.

תשובות

מאכלים וכן לעוד שימושים. ובדרך כלל נעשה מעצמות יבשות כעץ ומעורות מעובדים של נבילות ובהמות טמאות העוברים תהליך כימי מיוחד עד שמצליחים להפריד את שאר החומרים הנמצאים בעצמות, ומדברי הרמ"א הכא מבואר שאם העור התייבש הוא כעץ בעלמא ואין בו שום לחלוחית בשר, וא"כ גם אם ננקוט שיש איסור דרבנן בעצמות קשות, מ"מ כיון שמייבשים אותם עד כעץ יש להתיר.

וממעים נוסף יש¹⁵⁹ שכתבו להקל, הואיל ובתהליך ההפרדה שורים את העצמות בתוך חומצות חזקות ובתוך סיד עד שהם נפסלים לגמרי מאכילה ואז פוקע מהם איסורם.

מאידך רבים¹⁶⁰ מהאחרונים נטו להחמיר בזה, דאיסורא מיהא איכא גם בעצמות שהם יבשים לגמרי. ומ"מ כיום יש סוג ג'לטין שעשוי מחומרים סינטטיים שבזה אין חשש זה.

ויקיפדיה

בעיות כשרות בג'לטין

מטעמי כשרות, השימוש בתוצרי לוואי של תעשיות החי במוצרי מזון בישראל הוא מועט יחסית לשימוש בהם בעולם המערבי. יצרנים מעדיפים להשתמש בחומרים מהצומח, כדי שהמוצר יוגדר "פרווה", ולציבור שומר הכשרות לא תהיה הגבלה באכילתו. ג'לטין המופק מעצמות ומעורות דגים הוא כשר למהדרין ללא כל עוררין. לעומתו, ג'לטין המיוצר מבהמות אינו זוכה לכשרות למהדרין, מכיוון שלרוב הוא מיוצר משרן של בהמות לא כשרות (על פי נתוני ארגון ייצרני הג'לטין באירופה, מעל 50% מייצור הג'לטין העולמי מקורו בעורות ועצמות של חזירים).

עד לאחרונה, האיחוד האורתודוקסי של רבני ארצות הברית (OU) - ארגון הכשרות הגדול בעולם, אסר לחלוטין על שימוש בג'לטין שמקורו בבשר בהמות, וכך פוסקים גם רוב ארגוני הכשרות המהודרים. עם זאת, עקב דרישות מצד התעשייה, הקל לאחרונה הארגון את גישתו, והתיר ייצור ג'לטין שמקורו בבהמות כשרות שנשחטו שחיטה כשרה. מידת כשרותו של ג'לטין ממקור בשרי עודנה במחלוקת רבה בין הפוסקים, ורק ג'לטין שמקורו בדגים מקובל ככשר למהדרין. אולם ייצור ג'לטין מדגים יקר יותר ומסובך יותר לעומת ייצור ג'לטין מבהמות, ולכן הוא נמצא בשימוש במוצרים בעלי תו "כשרות למהדרין" בלבד. ג'לטין ממקור דגי מסומן כ"ג'לטין מעצמות דגים" או "ג'לטין מהודר".

בישראל ג'לטין שיוצר מעצמות בהמות (גם בהמות לא כשרות או בהמות שלא נשחטו שחיטה כשרה) מקבל הכשר "פרווה", מכיוון שהוא "בטל בשישים" ו"חומר חדש". יתר על כן, יש הפוסקים כי מכיוון שהג'לטין מופק מעצמות יבשות, הוא אינו נחשב לבשר. פוסקים אלו מאשרים הפקת ג'לטין גם מבהמות לא כשרות. מטעמים אלו הרבנות הראשית הכשירה שימוש בג'לטין, אף אם מקורו בעור או בעצמות של חזיר.

שרוולים לנזקיות המיוצרים מחומר המופק מעורות של נבלות וטרפות על ידי תהליך כימי

אבל טעמו בלבד א"צ ס', כדק"ל שאין בגידין בנותן טעם, ורק בנימוח הגיד עצמו הוא דצריך ששים.

ושו"ב ולא משמע כן בגמ' דמשמע דרק בגיד הנשה אמרו כן, ולא בגידים של טמאה, וכ"ד המ"י ומ"כ, ובה מיישב מ"ש הרמ"א ז"ל בהגה (לסעיף ב') שם) ודגלי הדבורה שאין בהם טעם כלל ואין אוסרים. ע"כ, תדע שבדבר שאין בו טעם כלל מקילין יותר מדבר שיש בו טעם רק שהוא פגום, דגבי איסור נטל"פ כ' בהגה שם לאסור הקדרה שמא יבשל בה דבר שהאיסור יתן בו טעם לשבח, שדבר זה ישנה לפי התבשיל, אבל כרגלי דבורה מתיר גם היורה לפי שאין בו טעם כלל, ואין לומר בו שמא יתן טעם לשבח, וע"ש מ"ש לחרש עפ"י דקדרה שבישלו בה דבר שהוא פגום לגמרי אין לאסרה. י"ש.

והנה לכאורה תיקשי להשי"ך הנו' מדברי הרמ"א ז"ל בהגה וכמו שהוכיח היר אברהם במישור, אך לפי מ"ש לק"מ דגם השי"ך לא אמר כן אלא בגיד הנשה והדומה לו דאע"ג דאין בו טעם אסורו תורה, משא"כ בדבר שנשתנה כהא דנ"ד שלקחו עורות ועשו מהם ענין אחר לגמרי, שאינו בר אכילה כלל, ואין בו שום טעם, בזה יודה השי"ך להחיר בלא ששים כנגדו, וע"כ גם רגלי הדבורים שנחתכו מגוף הדבורה ואינם עוד כביראתם בזה א"צ ששים כנגדם. ושו"ר בכך החיים (סי' ק"ג אות ט') שכתב דאיסור שנתייבש ואינו נ"ט כתבשיל כלל, הרי זה כעץ ואינו אוסר, ואפילו אם נימוח גוף האיסור בתוך התבשיל, הרי מגיד הנשה. דלא כהשי"ך (סק"ב). מנ"כ ח"א (בס' התערובות פ"א), פרי"ח (אר"ב), מנ"י על התורח"ח (כלל פ"ה א' ט'), חכ"א (כלל נ"ד א' ר'), מיהו איסור שנותן טעם בתבשיל ואינו לא לשבח ולא לפגם אסור, דמ"מ נותן טעם שאינו פגום. פרי"ח שם, מנ"י שם, חכ"א שם, זבח"צ א' ד'. עכ"ל.

ומתוך דברי הפוסקים הנו' מצאתי חיזוק וסיוע למ"ש בעניניו, דבר שנשתנה ממה שהיה ואין בו טעם א"צ לבטלו, ואפי' שנופו נימוח בתוך האוכל, ואע"ג וכתבו דלא כהשי"ך, מ"מ דבו האחרונים הסוברים כן, ובנ"ד גם נשתנה וגם איבד כל טעם וריח, וגם שממסים אותם ומעריבים עם שומן צמחי, ורק אז מוצרים מהם את השרוולים האמורים נ"ד דזה מותר לכל הפוסקים הג"ל, והואיל זה גם נפסל מאכילת כלב בעור העור קיים, אפשר שגם השי"ך יודה בזה.

ואע"ג רבנ"ד עושים השרוולים לכתחילה מאותם עורות. דעת הפרי"ח ורוב האחרונים באיסור שנסרח עד שאינו ראוי למאכל אדם, אסור לעדו לכתחילה עם האוכל, ורק בריעבד שנפל בהיתר אינו אוסר, אע"פ שנתערב עם מינוח היתר, משום דחשיב ריעבד בגלל המעט היתר שנתערב עמו. ודלא כהפרי"ח שמתיר גם לכתחילה שהיא סכרא יחידאה, וכמ"ש בכה"ח שם (אות ז'). מ"מ **נלע"ד** דכאן מותר גם לכתחילה לכו"ע, משום שזה כבר נפסל מאכילת כלב וגם הותר נשתנה לגמרי ואינו אותו דבר שהיה. וכבר הוכחתי לעיל מדין קבת טמאה וכן שהשינוי שנעשה בדבר משנה את ריחו ופגע איסורו ממנו, ולמרות ששם נתעכל אותו חלב, ויש לו ריח של פרש, השינוי הזה עדיף ממנו שנפסל אפילו מאכילת כלב וכו"ל.

ובהיותי מעיין בזה ראיתי תשובתו של הגר"י ויס ז"ל בספרו הבהיר מנחת יצחק ח"א (סימן נ"ב) שרן בענין הדומה מאד לזה, שקיבל קונטרס מהגיד הלל ליכטנשטיין (שליט"א) בו בירד באריכות בענין "דקין מלאכותיים" למילוי בשד, הנעשים מעורות שנתייבשו, וביד עפ"י כימאי י"ש שהוא כמין נייר העשוי חציו מגילאטין או מחומר של גבינה ישנה

ונשתנית צורתה, הואיל ואכלה כולה לוקה. עכ"ל. ואעפ"י שהיה מקום לומר דגם אם סרחו לגמרי לוקה, הנה במגיד משנה שם כתב, ח"ל בשלל סרחו האבישה עד כדי שלא תהא ראיה לאדם, אבל אם סרחו כ"כ, כבר ביאר רבינו בפ"ד (ה"א) שמי שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם ה"ו פטור, וכן הוא דהלכה כרבי שמעון דאמר (ע"ז ס"ח ע"א) נבלה שאינה ראיה לגר לא שמה נבלה. וכמ"ש שם. עכ"ל [ורעק"א ז"ל שם כ' ע"ד ה"ה ז"ל הללו, עיין פרי"ח (רס"י ק"ג)].

ומאחר ורבינו המ"מ ז"ל פי דמ"ש בבב"א נכמלה וכיצ"ב דאפי' סרחו וכו' לוקה, דהוא רק כשעריין ראיה היא לאדם, אבל סרחו כל כך עד שאינה ראיה לאדם פטור. הנה יש מקום לומר דגם בזה יש איסור דרבנן לפחות, שנקט לשון פטור.

ולכאורה יש לדקדק כן מלשון הרמב"ם ז"ל גופיה שם (פ"ד ה"א) ח"ל, כיצד היר שהמחה את החלב וגמאו כשהוא חם וכו', או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם, הרי זה פטור. עכ"ל. וש"מ דאיסורא מיהא איכא וכמ"ש לעיל. אלא דנלע"ד רה"י מילי **נפסל לאוכל אדם** אבל הוא ראוי עריין לכלב דעריין יש עליו שם אוכל, אבל אם נסרח כל כך עד שאינו ראוי גם לאוכל של כלב, אין בו איסור כלל ואפי' מדרבנן, ובטל ממנו שם אוכל כלל, וראיה לזה מדברי הרב המגיד ז"ל הג"ל (בפ"ב הכ"א) שהביא דין זה (דפ"ד ה"א) וכתב שכן הוא דהלכה כר"ש (כע"ז סי"ח) דנבלה שאינה ראיה לגר, לא שמה נבלה. הדין זה דר"ש בוראי דאיידי בנותן טעם לפגם רגיל שאינו ראוי לאדם (וכמו שדרש דבעי ראיה לגר), שהרי מדברי ר"ש למדו לרין נטל"פ אינו אוסר תערובתו. וכמ"ש בב"י ריש סימן ק"ג ע"ש. וכן הוא בט"ז (סי' ק"ג סק"א) ח"ל דנ"ט לפגם מותר דילפינן לה מגר, ודכתיב לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשערך תחננה, נבלה הראויה לגר קרייה נבלה, ושאינה ראיה לגר לא.

וידוע דהוא עצמו נשאר באיסורו אפילו שנפגם טעמו ואין בו איסור של תורה, מדרבנן מיהא אסור, זה הטעם שקדרה שכלנה איסור ובישלו בה היתר אחר מעל"ע, האוכל מותר נטל"פ אינו אוסר תערובתו, אך אסור לבשל בה לכתחילה מדרבנן.

ומיהו אם נפגם לגמרי עד שאינו ראוי אפילו לכלב הותר לגמרי, וכן הוא בט"ז שם (סק"א) ח"ל משה"ל כל שהאיסור בתערובות הדוב, והיתר מעט, הוה כאילו הוא בפני עצמו, ואין לו היתר עד שיהא נפגם לגמרי כנבלה שאינה ראיה לאכילה, אבל כל שנאסר מחמת תערובות איסור, הן באיסור שיש בו ממש ובטל ברוב היתר, הן באיסור שאינו ממש אלא נותן טעם אפי' שאין רוב היתר, די לו אם יהיה נפגם קצת אותו התערובת, דהא לא נהנה מהתערובת שום טעם. ובהו מבואר מ"ש בס"ב הגם זה אין צריך וכו'. עכ"ל.

והנה יש מקום עדיין לדון בסבי הקולאגן הג"ל דבסוף מתקבלים כשהם נקיים לגמרי אך אין בהם טעם כלל. דמ"מ יש מקום לאסור עפ"י השי"ך (ק"ג סק"ב) הנו', דגם דבר שאין בו טעם **לא לשבח ולא לפגם בעי ששים כנגדו**. ומיהו יש לחלק דלא אמר כן אלא בדבר העומד בעינו כמו שאסרתו תורה, וכמו גיד הנשה שממנו הביא השי"ך ראיה וכו"ל, אבל בכה"ג גרידוננו שלקחו עורות ופגמום לגמרי עד שלא נשאר מהם מאומה כי אם אותם סיבים, ושגם הם נשתנו שינוי מהותי ונתקבל דבר חדש לגמרי שונה בתכונותיו ובמהותו לגמרי בזה י"ל דא"צ ס', גם לסכרת השי"ך.

ועיין עוד ביד אברהם (בגליון הש"ע שם) דמתחילה חילק דלא בעי' ס' נגר דבר שאין בו טעם לא לשבח ולא לפגם כמ"ש הג"ל, אלא כשנתערב גופו,

השרוולים הללו מיוצרים בחי"ל ומיובאים ארצה ע"י חברת טהר בע"מ, ומנכ"ל החברה מר יעקב יובל נ"י פנה בשאלה זו לפני ג"ע פאה"ד הדורו מן הראש"ל רבי עובדיה יוסף שליט"א, ולרוב טרדותיו הפנה אותם אלי לחוות דעתי העניה בנדון זה. הנה שרוולים אלו עשויים למלאהם בכשר שחוף עם תבלינים, ועושים מהם נקניקיות, זה בא במקום המעיים הרקיים של הכבשים, והשואל כתב את אופן תהליך הייצור של שרוולים אלו. וביקשתי שיפנה את הענין לר"ר א' ליכט הי"י שהוא כימאי מזון מפורסם ור"ש וסומכים עליו בהכשרים. והוא כתב לי שאחר שחותרים את העורות לחתיכות קטנות, מנקים אותם תחילה בחומרים כימיקלים שונים, כולל שריה בתמיסה אלקלית (ל-21) עם סודיום סולפיד להשרת שרירי שער, הוא דומה לאבקת גילוח הישנה (שיש לה ריח רע ביותר), ובשריה זו נקלטים חלק מהחלבונים של קולאגן (שהוא פרוטאין שנמצא בכמויות בולטות בעצמות, ובשכבה התחתונה של העור), וכתב שהם פסולים מאכילת כלב בגלל האלקליות הגבוהה, והסולפיד שיש לו ריח חריף ורע, והוא גם רעיל.

אחר זה מציאים את העורות מהתמיסה הנו', ושוברים אותו בסיד למשך עשרים יום, ולאחר מיכן מנטרלים את הסיד ע"י חומצות מיוחדות וסחיטה מיוחדת, כמשך אותם ימים חודר הסיד לכל שכבות העור, וכך מתאפשרת הפרדה גמורה בין הקולאגן לשאר החומרים, ומתקבלים "סיבי קולאגן" נקיים מכל חומר זר. ואז מערבים אותם עם התמיסה הנו', ואחר שלבי המסה, גיבוש וייבוש, עושים ממנה עיסה, ומעריבים בה חומרים שונים, כמו שומנים צמחיים וכו', בשביל יצור השרוולים הנו', ובמכתב נוסף שקיבלתי מר"ד ליכט ע"פ שאלות שהצגתי לו, כותב שהעורות נפסלים מאכילת כלב עם תחילת ההשריה, מפני החומרים החריפים הג"ל, הכוללים גם סודה קאוסטית.

עו"כ שהחומר הנשאר לכסוף שהוא כמו גילאטין, אין בו שום טעם כלל, ועוד שגם בקולאגן מתרחש שינוי מהותי, שהיה חומר חזק ובלתי מסיס במים, ונהפך למסיס במים, ובעל כושר הקרשה גבוה, והעור שלו הוא להקרשה, או כחומר גלם לייצור כמוסות, או שרוולים לנזקיות.

והנה לפי תאור התהליך של הייצור הזה, אין ספק שאותם עורות נפסלים לגמרי ואינם ראויים אפילו לאכילת כלב, ולא רק משום החומרים המעורבים בהם, אלא כתוצאה מכל התהליך העור עצמו נפגם ומתקלקל לגמרי, ובפרט לאחר ששהה עשרים יום בתוך הסיד, שזהו בעצם קבורה ממש (וידוע דהסיד ממנה לכולת ולבלות הברש). וכ"כ המומחה הנו', שהסיד חודר לכל השכבות של העור, ופשוט דבמצב זה שוב אינו ראוי למאומה. והגם שחחרים ומנקים אותו הריק היתב עד שמתקנה לגמרי מכל חומר זר, אין זה מחזירו להיות ראוי, אלא רק מציאים ומפרידים בזה לאותם סיבים של הקולאגן, אבל הם עצמם משתנים שינוי מהותי ממש, שמתחילה היו חזקים ועתה נחפשו לחומר שנמש במים, וגם שאין כיום שום טעם כלל, והרי זה כחומר אחר לגמרי וכמו חול בעלמא, ומשתמשים בו להקרשה וכיצ"ב. ויש לומר דע"י שינויים אלו כבר יצאו מכלל נבלות וטרפות וכמו שמצאנו במסכת חולין (קט"ז ע"ב) והלכתא אין מעמידין (גבינה) בעור קיבת נבילה, אבל מעמידין בקיבת נבילה ובקיבת שחיטת נכרי, ובקיבת כשרה שניקה מטריפה, וכ"ש בקיבת טריפה שניקה מן הכשרה, מ"ט, חלב המוכנס בה פירשא בעלמא הוא.

וי"ל בדברי הרמב"ם ז"ל (פ"ב מהמ"א הכ"א) ח"ל אבל האוכל בריה טמאה בפני עצמה כולה, ה"ו לוקה מן התורה, ואפי' היתה פחותה מן החרדל, כן שאכלה מתה בין שאכלה חייה, ואפילו סרחו הבריה

מ"מ לכו"ע אינו אלא דרבנן. וכיין שבג"ד הצורות הללו עבור תהליך חזק עד שיצאו מכלל אוכל לגמרי, ונשתנו והיו לדבר אחר לגמרי, נראה פשוט דהותר החומר המורם מהם לכו"ע.

שו"ד להגאון מנח"י ז"ל בחלק ג' (סימן קמ"ז) שדן בעורות שמעבין בהן חומרים כימיים ומיבשין אותם ועושין מהם אבק דק כקמח, והזכיר ד' הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהמ"א הי"ח) ומ"ש היה ז"ל שם, (הג"ל), והביא את הירושלמי שכת (פ"ד ה"א) ופסחים (פ"ז ה"א) דנחלקו ר"י ורשב"א באלו שעורותיהן כבשן אם לוקין עליהן, ומשמע בדסתם עורות דאי דלא לקי, ומשמע עוד דגם איסור ליכא באלו שאין עורותיהן כבשן. והרמב"ם ז"ל פסק דבכל עור יש איסור אכילה, ומ"מ למדנו מהירושלמי דלא עדיפא איסורא מטומאה. וע"ש מה שמיישב בזה מה שהקשה הרב השואל.

וע"ש (באות ג') שעמד גם הוא בזה שלא החזיר עור כביריתא דחולק (ק"ד ע"א) דאיירי לענין בב"ח, והרמב"ם ז"ל (פ"ט ה"ח) הוסיף בכללם גם עור, והיה ז"ל כ' דה"ה, דאי לעור, וכ"פ בש"ע (סי' פ"ז ס"ז) ודקדק דאיסורא מיתא איכא וכמ"ש הש"ך שם (ס"ק כ"ב) הוסיף דאם בבכ"ח כן, כ"ש בנבלות וטרפות דיש בהן איסור דרבנן דבכ"ח השאלה אם לחול על זה איסור וכ"ש לנבלות שאסורים מצד עצמן (וכעין שחילק הגוב"י סי' כ"ו ושאר גדולי האחרונים). וע"ש עוד בכל זה גם באות ד' שם.

והמע"י בדבריו ז"ל יראה דמיפשוט פשיטא ליה שיש איסור דרבנן בעור עם חלב ג"כ, כמו בעורות של נבלות וטומאות ובאמת כ"י מפשיטות דברי הרמב"ם והטוש"ע ושאר הפוסקים ודברי האגרו"מ הג"ל הם חידוש גדול מאד. ונע"ש עוד (באות ה') שדן בענין עצמות שאסורים בבכ"ח אם הוא רק בריס כד' המנחת יעקב (סי' ט"ט), והאחיעזר ח"ג (סי' ל"ג א' ה'), ושכ"פ הגר"י אברמסקי ז"ל (בהקדמת תשרי צ"ץ אליעזר ח"ד), וכתב דמהש"ס והרמב"ם ז"ל מוכח דגם עצמות הקשים אסורים בבכ"ח מדרבנן, וכמו שהק' הפמ"ג על המנחת יעקב, וכ"ש לשאר איסורי דגם עצמות הקשים אסורים.

עו"ב (באר ר') רעולה מכל זה דגם בסתם עורות יש איסור, ועוד דמי ימר שלא מערבין גם עורות שהן כבשן, וגם יש לחוש לתלתי בשר המחוברים לעור, וכמ"ש הפמ"ג ור"ש בד"ץ נאדור. עכ"ד.

והנה מצד תלתי בשר כודאי דנשאר בהם זעיר שם זעיר שם מן הבשר, אלא דודאי יש ששים כנגדו, וש"כיים כל הטעמים הנ"ל דלא בזה משום מבטל איסור לכתחילה.

והעולה על כולנה רכבר נפסל הכל מאכילת כלב, ונשתנה כל העור וכל הקשור בו, ודברים חדשים באו כאן וגם הם אינם בכלל אוכל ולא משתמשים בהם לאכילה אלא לייצור השרוולים הנ"ל, ואין בהם שום טעם כלל ועיקר, כל כה"ג נראה דידוד כו"ע להתירם. ועכ"פ לא נראה להתירם להכשר של מהדרין.

זה הגלע"ד דה' יצילנו משגיאות ומתורות יראנו נפלאות אמן.

ע"ה שלמה משה עמאר ר"ח כסלו תשס"ד

אחר העין בתשובה זו, אני מסכים למסקנת הגאון רבי שלמה מ. עמאר שליט"א בהיתור שורולי הנקניקיות אלו, וכפי שהסביר בטוב טעם ודעת, ואף ידי תתן עמו, יפה דן יפה הורה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וחפץ ה' בידו יצלח.

(- עובדיה יוסף

ע"י ישול וכדו, מ"מ יש חולקים בזה, וכמ"ש הפ"ת שם (ס"ק כ"א) כשם תפארת צבי חיו"ד (סי' ע"ג) דגם בשר יבש לא אוסר, וגם ע"י שריה מעל"ע אינו אוסר, ושכן מבואר בגוב"י חיו"ד (סי' כ"ז).

ואולם בנידונו נראה שגם הפמ"ג והתח"ס יודו דמותר גמור הוא, דלא איירי בנתיבש אלא בנפגם וצא מכלל אכילה לגמרי, ולעולם לא יוכל לשוב לקדמותו כלל, וע"כ אין אנו צריכים אפילו לביטול. רק אמנם יש מקום לדון בדברי הגוב"י הנ"ל (חיו"ד סי' כ"ו) שכתב שם, דלא התירו בעור קיבה שנתיבש כע"ז אלא בבהמה כשרה, דבזה שהעור הוא כשר, אלא דיכול לאסור החלב בנתיבש טעם בשר בתוכו, בזה אמרו דכיון שהוא יבש כע"ז, אינו נותן טעם ואין איסור. אבל עור קיבת נבלה וטרפה שהוא אסור מעצמו לא נפקע איסורו בזה שנתיבש והיה כע"ז ובאיסורו עומד.

אלא שהפ"ת שם כתב דהתפארת צבי מתיר גם בעור קיבת נבלה וחולק על הגוב"י הנ"ל, ושכן הוא דעת הש"ך לקמן (סימן ק"ד ס"ק כ"א) שכתב בכרכום שיש בו חוט בשר יבש, לית לן בה, כמו בעור הקיבה. ושם מיייר בבשר של גויים שמעבירים חוטי בשר יבש בכרכום (שהוא זעפראין וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות כלי המקדש שמבאר סמני הקטורת בערבית, ופירש כרכום, זעפראין). ע"כ שם בפ"ת שכן מבואר בשב"י.

וכבר עמד ע"ז מרן יביע אומר שליט"א בחלק ח' (סימן י"א) שדן להתיר הגלע"טין העשיר מעורות ומעצמות של איסור והזכיר דברי שכלי הלקט הנ"ל, וכן דן בדברי הגוב"י הללו, שדן שם בשלפוחית של דג טמא שמיבשים אותה, ושמים ביין או במי דבש, כדי להצילו ולהשקיע את השמרים, וכתב לאוסרו, ואפילו אם יש ששים כנגד השלפוחית, אין מבטלין איסור לכתחילה, והא דבש כע"ז, הנה הש"ך (פ"ז ס"ק ל"ג) כתב דאין לעשות כן לכתחילה. ועוד שאני עור הקיבה שהוא אסור. אבל זה שהוא טמא, לא נפקע ממנו האיסור גם אחר שנתיבשה, אא"כ נתיבשה לגמרי עד שנפסלה מאכילת כלב. עכ"ל. וכיב"א שם הזכיר דברי החולקים על הגוב"י, והוסיף וכתב דגם מדברי שה"ל משמע דמתיר גם בעור קיבת נבלה שנתיבש והיה כע"ז, שכיון שנתיבשה הותרה.

ואמרת' בענייני שכדורונו יודה הגוב"י ג"כ דמותר גם בשל נבלות וטרפות דלא אסר הוא ז"ל אלא בעור שנתיבש כע"ז, שלא נפסל מאכילה לגמרי, וכמ"ש לעיל. אבל בדבר שנפסל לגמרי אפילו מאכילת כלב, גם הגוב"י יודה דמותר הוא גם אם היה נבלה וטרפה, ובאמת הדבר מבואר להדיא בדברי הגוב"י שם כריש דבריו (בדיה ואומר אני) ח"ל אבל שלפוחית הנ"ל של דג טמא הוא, והוא אסור מן התורה, וכבר חל עליו שם איסור ואינו נפקע ממנו ע"י שנתיבשה, עד שיתביש שלא יהיה ראוי לכלב, וכו'. עכ"ל. והרי מפורש דאם הגיע למצב שאינו ראוי לכלב וכמו בג"ד, הותר לגמרי גם להגוב"י.

אלא שראיתי להגאון מהרמ"פ ז"ל באגרו"מ ח"א ח"א (סי' ל"ז) שמתיר דעור בחלב אפי' איסור דרבנן אין בו. דלא בכדי השמיטה הברייתא דבכ"ח את העור מכלל העצמות והגידים וכו'.

עוד העלה שם לסמוך על הגוב"י ופשוטות דברי הרמ"א, בעור קיבה שנתיבש שיש להתירו בחלב גם בכבישה מעל"ע וכן בבישול, דלא כהפמ"ג בזה, כי יותר נוטה שבעור אין איסור בבכ"ח כלל, וגם אם יש איסור הוא רק מדרבנן. וע"כ אין להחמיר בעור יבש אפילו לכתחילה. עכ"ד. והגם שזה חידוש גדול לומר שער בחלב אין בו אפי' איסור דרבנן אלא העיקר כפשיטות הרמב"ם והטוש"ע וכל הפוסקים דשוה דין בבכ"ח לאיסור גו"ט ולטומאה שיש איסור דרבנן בעור כמו בנידים ועצמות.

הנקרא קצועאין, ויש חשש בב"ח. ועיקר היתור בני על דברי הרמ"א ז"ל ביו"ד (סי' פ"ז ס"י) בעור קיבה שנתיבש, ודעת הש"ך שם. ע"כ שם שנשתנה צורתן ע"י סמים חריפים ונפסלות מאכילת כלב. והוא משמש רק מעשה עץ בעלמא, ואפילו אם היה בו טעם לא היה יכול לבא נתינת טעם, כי תמיד בטל בששים, עיין בגוב"י (ס"י כ"ו) ובדגול מרבבה בש"ע יו"ד (ס"י ק"ד). ודן שם בכל הענינים המשתנים ע"י פעולות הכימה עד שנשתנה הרבה. עכ"ד. והואיל וראיתי שכל מי שדן בדברים אלו מזכיר להא דעור קיבה שנתיבש, נביא שורש הדברים בזה. דהב"י ביו"ד (ס"י פ"ז) כתב בשם שכלי הלקט, עור קיבה שמולחין ומיבשין אותו וממלאין אותו חלב מותר, רכיון שנתיבש העור הוי כע"ז בעלמא ואין בו שום לחלוחית. עכ"ל. וכ"פ הרמ"א ז"ל בגוגה שם (סעיף י'). והש"ך כתב (שם ס"ק ל"ג) דה"ה לשאר בני מעיים שמיבשים אותם עד שנעשו כע"ז. ומ"מ נראה דלכתחילה אין לעשות כן. וע"ש בפ"ת (ס"ק י"ט) שכתב בשם רעק"א (סי' ר"ז) דאם יש ששים נגד העור ההוא מותר להעמיד בו גם לכתחילה, ואין בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה.

ולפי עניות דעתי נראה דגם הש"ך יודה בנ"ד להתיר לכתחילה דלא החמיר לכתחילה אלא בעור שנתיבש כע"ז. ודעתי לא יצא מכלל אכילה, ובפרט דיש פוסקים דאוסרים עור זה אם נכבש בחלב או ע"י בישול, שבוה מתוך העור וחוחר לקדמותו (עיין פ"ת ס"ק כ"א משם הפמ"ג והתח"ס וכלה"ל). וי"ל דבזה הוא ההחמיר הש"ך לכתחילה, אבל בכה"ג דני"ד שנפסל מאכילת כלב ונשתנה לגמרי והיה לענין אחר, דלא מדובר בעור שנמלח ונתיבש, אלא שנשרה כמה ימים בחומרים חריפים וסרוחים ביותר, ועוד שנקבר בסיד במשך עשרים יום וכנ"ל. נראה רבוה יודה הש"ך להתירו לכתחילה.

והתח"ס (סי' פ"א, הובא בפ"ת סק"ט שם) דן בכך תורה דדחיקא ליה שעתא ומתפרנס מעשיית גבינות, ומבקש להתיר לו להעמידים בעור הקיבה, שאחר שנתיבשה, חוזר ומרכבה במים מעורבים עם י"ש, וטוחנים מהלחלוחית שבה, וחורקים את העור, ומעמידים הגבינות במין הזה. והתח"ס כתב תחילה דאין להתיר מטעם נתיבש, ודאן לימא לן שהגיע לשיעור יבש כע"ז, וגם שחוזר ומתורק ע"י המשקין ודינו כבשר. וש"כ להתיר ע"י ביטול, דודאי יש יותר מששים בחלב נגד המין ההוא, ומה שמעמיד לכל החלב הזה, לא מיקרי טעם כלל, וכמ"ש התוס' בחולין (צ"ב, סו"ד"ה לא כמאה), ואין בזה משום דבר המעמיד (כנתנו ראינו אסור מחמת עצמו וכמ"ש בש"ע שם ס"א), שמחלק בזה, בין קיבת כשרה לקיבת נבלה. ע"ש. וכדי לצאת גם לדעת המרדכי ותשובת מיימוני דסבירי שיש מעמיד גם בכה"ג, יקח גם מהקיבה עצמו (ר"ל החלב שנמצא בקיבה אחר שחיטה) מצורף לעור הקיבה, ויהיה זה דה גורם, ובאופן שלא נרע שהעור לבדו יכול להעמיד אלא בצירוף הקיבה גופה.

עו"ב שם ומטעם ראין מבטלין איסור לכתחילה נע"י לעיל מ"ש משם ת' רעק"א ז"ל ר"ז שהובא בפ"ת, הנה הט"ז (ס"י צ') מתיר בשר כבש בחלב שחוטה, דהוי תרי דרבנן. וה"ג הו"ל תרי דרבנן, דמשקה היוצא ע"י מציצה ומליחה לית ביה משום טעם כעיקר, ולא מצאנו בציר שאסור אלא בדבר האסור, אבל לא נחשב כבשר עצמו לגבי בכ"ח, ואפילו בשר הנכבש בחלב אינו אסור מן התורה, וכאן שכובש עור הקיבה עם החלב, הו"ל תרי דרבנן. ואע"פ שאין דברי הט"ז מוסכמים, מ"מ כאן לא מתירים לגמרי אלא מבטלים בששים ובה"ש לסמוך על הט"ז ולבטלו לכתחילה בששים. וע"ש עוד בדבריו. וע"ש בפ"ת (ס"ק כ"א) שכתב בשם הפמ"ג דאם נכבש בו החלב מעל"ע אסור דמתלחלח וכן בנתבשל בו, וכאמור כן הוא גם דעת התח"ס. והנה גם אם היינו מדמים נידונו לעור שנלחלח

שרוולים לנקניק העשויים מעורות נבלות וטריפות

עור הקיבה, לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו, ונעשה כעץ, וממלאים אותו חלב, מותר, דמאחר שנתייבש הרי כעץ בעלמא, ואין בו לחלוטית בשר.

בטעם היתר כתב בנודע ביהודה יו"ד סי' כו:

ומזה נלע"ד דנפיק להשכולי לקט הדין המוזכר בי"ד סימן פ"ז ס"ס בהג"ה בעור הקיבה שמייבשים אותו ונעשה כעץ, זה נפיק מדברי הרמב"ם שע"י היבשות בטל מתורת איכל.

אמנם היתר זה יש לפקפק בו מכמה צדדים:

[א] דעת הש"ך שם ס"ק לג, שאף על פי שבדיעבד מותר, מ"מ לכתחילה אין לעשות כן.

[ב] בפמ"ג שם שפתי דעת ס"ק לג כתב:

אבל בשר יבש כעץ אוסר, והוא הדין עור הקיבה ובני מעיים בבישול יש לאסור, דמתרכך ונתן טעם. והוא הדין ע"י שריה מעת לעת יש להחמיר בעור הקיבה. ודוקא ע"י מליחה או כשיעור על האש הוא דמותר:

לפי דבריו גם בנדון שלפנינו יש לומר שהואיל ולאחר שמסתיים תהליך העיבוד, סיבי הקולאגן חוזרים ונעשים ראויים לאכילה על ידי כך שמעריבים אותם בחומרים אחרים, הרי בטל ההיתר של יבש כעץ.

אמנם בפתחי תשובה שם ס"ק כא כתב על דברי הפמ"ג:

אמנם בתשובת תפארת צבי הנ"ל מבורר דלא כהפמ"ג אלא דגם בשר יבש אינו אוסר, וגם מבורר דאף ע"י שריה מעל"ע נמי שרי, וכן מבורר בתשו' ט"ב חיו"ד ריש סי' כ"ו. ועיין בש"ך לקמן סי' קי"ד ס"ק כ"א בענין הכרס, שכתב דאף אם ימצא חוט בבשר יבש לית לך בה כמו בעור הקיבה ע"ש, מבורר דלא כהפמ"ג.

אמנם עדיין אפשר לומר שאין הם חולקים אלא באופן שהבשר לא חזר עדיין למצבו הקודם, אבל באופן שהדבר חזר ונעשה ראוי לאכילה גם לשיטתם הדבר אסור. וכן מצדד לומר בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ה.

מאידך ניתן לומר שגם לדעת הפמ"ג יש לצדד שאולי דוקא אם הבשר עצמו חוזר ונעשה ראוי לאכילה ככתחילה יש להחמיר, אבל במקרה שלפנינו שהאיסור עצמו אינו חוזר ונעשה ראוי לאכילה, אלא שמעריבים אותו בתוך דברים אחרים ועל ידי כך ניתן לאוכלו, אבל האיסור מצד עצמו נשאר שאינו ראוי לאכילה, אין בכך בכדי לאסור.

עכ"פ מתשובת תפארת צבי הנ"ל בודאי יש להוכיח שבנדון שלפנינו הקולאגן אינו נאסר, שהרי גם במקרה שהוא דן עליו היו מעריבים את הצבע בתוך היין ושותים אותו יחד עם היין, ומבורר שאפילו באופן כזה אין האיסור חוזר וניעור. אבל בדעת שאר הפוסקים עדיין צ"ע.

[ג] דעת הנודע ביהודה (יו"ד סי' כו) שלא נאמר היתר של יבש כעץ אלא בנוגע לאיסור בשר וחלב, ולא בדבר שאסור מצד עצמו.

למעשה נחלקו בענין זה פוסקי זמנינו, האם להלכה יש לחשוש לשיטת הנודע ביהודה, או שיש לסמוך על דעת החולקים. בשו"ת הר צבי יו"ד סי' פג נראה שנקט שיש לחשוש לשיטת הנודע ביהודה.

אבל בשו"ת יביע אומר ח"ח יו"ד סי' יא האריך להוכיח כדעת החולקים על הנו"ב, ומסיים שם: ומעתה יש מקום רב להתיר הג'לטין שנעשה מן העור ומן העצמות המיובשים היטב, אף על פי שהם מבהמות טמאות או נבלות וטריפות.

ג. דבר חדש

יסוד ההיתר של דבר חדש מקורו מדברי הרא"ש (ברכות פ"ו סי' לה) בענין המוש"ק, במה שהביא שם את דברי רבנו יונה, ובשו"ת יביע אומר הביא מדברי הפוסקים שכתבו לסמוך על דעת ר' יונה להלכה, ומצדד מזה צד נוסף להתיר את הג'לטין באכילה מכיון שבתהליך התוצרת של הג'לטין מן העור והעצמות לאחר שנתייבשו היטב

שרוולים לנקניק העשויים מעורות של נבלות וטריפות, האם מותר להשתמש בהם לאכילה. תהליך היצור של השרוולים הנ"ל מובא בשו"ת שמע שלמה ח"ה יו"ד סי' יב בשם ד"ר ליכט, שהוא כימאי ידוע ויר"ש המוחזק עליו בעניני כשרות.

לדברי ד"ר ליכט העורות הללו עוברים תהליך ארוך של עיבוד בחומרים חריפים ורעילים, אשר ללא ספק פוסל אותן מאכילת כלב. אלא שבסופו של התהליך נמקים את הקולאגן (collagen), שהוא החומר שמפיקים מהעורות לצורך ייצור השרוולים, מכל החומרים הרעילים הללו, ואז מעריבים אותו בחומרים נוספים כמו שומנים צמחיים, ועל ידי כך הוא ראוי לשמש כשרוול לעשיית הנקניקות לאכילה. הקולאגן שנשאר לבסוף, אין בו טעם כלל, וגם מתרחש בו שינוי מהותי, שהיה חומר חזק ובלתי מסיס במים, ונהפך למסיס במים ובעל כושר הקרשה גבוה.

נדון זה דומה לענין הג'לטין שדנו בו פוסקי זמנינו באריכות, ויש בענין זה כמה וכמה דיונים ששנויים במחלוקת גדולה בין הפוסקים. ואלו הם צדדי הדיון העיקריים בנושא זה:

א. האם יש איסור אכילה בעורות של בהמה.

ב. לאחר העיבוד העור נעשה יבש כעץ ואין בו שום לחלוטית בשר.

ג. לאחר עיבוד העור נחשב כדבר חדש שבא לעולם.

ד. האם ניתן להתיר משום שעל ידי העיבוד נפסל העור מאכילת כלב.

א. איסור אכילה בעור

הדיון בענין איסור אכילה בעורות מתבסס על דברי הרמב"ם מאכלות אסורות פ"ד ה"ח:

האוכל מנבלה וטריפה, או מבהמה וחייה הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידים ומן הקרנים ומן הטלפים ומן הצפרנים של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם כשיחתכו ומן השליא שלהן אף על פי שהוא אסור ה"ז פטור מפני שאלו אינן ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית.

בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' לב כתב:

ואיסור דזעלאטין הוא רק ספק איסור או הוא רק איסור מדרבנן שהלאו דנבלה ליכא על עור ועצמות, ורק שהרמב"ם כתב בפ"ד ממ"א ה"ח אף על פי שהוא אסור ה"ז פטור, ולא ידוע לנו האיסור אם הוא מדאורייתא מאיזה למוד אך לא לאיסור לאו, או שהוא איסור מדרבנן.

אמנם בנוגע לדיון בענין הג'לטין שעשוי מעצמות של נבלות וטריפות, דעת כמה פוסקים להתיר משום שלא אסר הרמב"ם אלא בעצמות שראויות לאכילה ולא בעצמות קשות שאינן ראויות כלל לאכילה. כך כתב האחיעזר ח"ג סי' לג אות ה', כן הוא בתשובת הגר"י אברמסקי המובאת בשו"ת ציץ אליעזר תחילת ח"ד מבורר שעיקר מה שסמך להתיר את הג'לטין הוא משום שאין בעצמות איסור כלל. וכן האריך בשו"ת יביע אומר ח"ח יו"ד סי' י"א להוכיח שאין בעצמות איסור כלל.

אבל בנדון שלפנינו, שהקולאגן מופק מעורות ולא מעצמות, יש מקום להחמיר יותר, וכמו שכתב בשו"ת יביע אומר שם. וכן בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ה' הוכיח מכמה וכמה מקורות שעורות של נבלות וטריפות אסורים באכילה, ולא פטר הרמב"ם אלא מחיוב מלקות בלבד.

לסיכום: מסקנת הפוסקים שעור נבלות וטריפות אסור באכילה, אלא שלא ידוע אם האיסור מדאורייתא או מדרבנן, ועכ"פ האוכל אינו חייב מלקות. מעתה הצד להתיר בנדון שלפנינו אינו אלא מכח שאר הצדדים שכתבו הפוסקים להתיר בג'לטין וכדומה.

ב. יבש כעץ

יסוד ההיתר של יבש כעץ, מקורו בדברי הרמ"א סי' פז ס"י:

וא"כ נראה שטענה זו יש בה ממש בכדי לדחות היתר זה, שהרי גם בנדון שלפנינו הקולגאן שמופק מהעורות היה שם בתחילה אלא שהוא היה מעורב בחומרים אחרים ועיקר תהליך העיבוד אינו אלא תהליך של הפרדת הקולגאן משאר החומרים שמרכיבים את העור.

אף על פי שלפי עדותו של ד"ר ליכט חלים שינויים בעצם הקולגאן עצמו, צ"ע האם ניתן לומר שמכח שינויים אלו יש כאן חומר חדש לגמרי, ולו יצוייר שהיה בטבע חלבון קולגאן חופשי ועל ידי תהליך העיבוד היה משתנה טבעו שיהיה מסיס במים וכדומה, שהיינו מחשיבים את אותו קולגאן כפנים חדשות שבאו לכאן.

ד. נפסל מאכילת כלב

והנה צד נוסף להיתר, כי בתהליך העיבוד העור נפסל מאכילת כלב. אמנם בשאג"א סי' ע"ה כתב שאסור לאכול אפילו דבר שנפסל מאכילת כלב, משום שבשעה שאוכלו הרי אחשביה וממילא יש כאן אכילת איסור. וכ"כ ביד אברהם סי' קנה ובאור שמח פ"א מכלי המקדש ה"ג.

אבל כבר כתב באחיעזר ח"ג סי' לג אות ה בסופו, שכל זה באוכל את הדבר כמות שהוא, אבל באופן שהדבר ניתן בתוך מאכל לצורך העמדה [וכמו בג'לטין שבזה דן שם], אין בזה אחשביה במה שאוכלו עם כל המאכל. ולפ"ו הוא הדין לנד"ד אין לאסור משום אחשביה, מאחר שאין אוכלים את הקולגאן בפני עצמו, אלא הוא משמש כדי שהשרוול לא יקרע, ודומה ממש לנדון הג'לטין של האחיעזר.

אכן כל זה בעוד המאכל עצמו פסול מאכילה, אבל אם לאחר שנפסל לאכילת אדם או כלב חזר המאכל והוכשר לאכילה, בזה נחלקו הפוסקים במחלוקת נוספת: החוות דעת בס"ק א האריך לבאר שבאופן שההיתר נובע מכך שפקע שם האיסור מהדבר, וכגון בנפסל לאכילת אדם לדעת הסוברים שלמדים מהכתוב שאינו בכלל איסור נבלה משום שאינו ראוי לגר, שוב אין האיסור חוזר למקומו, אפילו אם חזר ותיקנו. ודוקא במקום שההיתר נובע מכך שמעשה האכילה הוא שלא כדרך אכילה, הרי כאשר מתקן את המאכל הפגום ואוכלו, הרי זו אכילה כדרכה. כן היא דעתו של האחיעזר ח"ג סי' לא.

לסיכום: בעיקר השאלה של ג'לטין נחלקו הפוסקים באריכות רבה וכן"ל, וישנם שלשה צדדי היתר שנוגעים גם לענין שלנו:

מחמת שנעשה יבש כעץ, ומחמת שהשתנה לגמרי, ומחמת שנפסל לאכילה ואינו ראוי אף לאכילת כלב.

דעת היביע אומר להלכה שיש לסמוך על שני ההיתרים הראשונים, שיבש כעץ, וגם שדבר חדש בא לעולם [ונראה שגם בציץ אליעזר סמך על היתר זה], ובחזון נחום הכריע לסמוך מכה היתר השלישי שמאחר שנפסל לאכילת כלב שוב אינו חוזר ונאסר.

אולם הרבה פוסקים הכריעו להחמיר בג'לטין, וביניהם האגרות משה שנקט בפשטות לאסור, וכן בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ה', אשר לדעתו כל שלשת ההיתרים הנ"ל, בין מה שיבש כעץ ובין מה שנעשה דבר חדש, ובין מה שנפסל מאכילת כלב, לא התקבלו על ידי גדולי הדור, ולכן יש להחמיר.

* * *

גם לנוהגים היתר בג'לטין הנעשה מעצמות, שבזה יש צד גדול לסמוך על ההיתר של האחיעזר והגר"י אברמסקי, שבמצמות קשות אין איסור כלל, מ"מ היתר זה אינו שייך בדבר שנעשה מעורות שבזה האריכו הפוסקים להוכיח שיש איסור [או מדאורייתא או לכל הפחות מדרבנן], ולא שייך היתר זה. לכן לאוסרים את השימוש בג'לטין נראה ברור שהשימוש בשרוולים שלפנינו אסור, וגם למתירים יש צד גדול לאסור.

אם כי המקל להתיר את השרוולים הללו באכילה, נראה שיש לו על מי לסמוך. אבל היות שמדובר הוא בציבור, וישנן דרכים נוספות לייבא שרוולי נקניק מעורות שחוטים כהלכה, לדעתי אין לאפשר לייבא שרוולים מטרפות לארץ.

בשמש, במשך כמה חדשים, מערבים בהם מלחים כימיים וטוחנים אותם הדק היטב עד שנהפך הכל לאבק דק, ופנים חדשות באו לכאן עם התרכובת שבהם. וכן נראית דעתו של בעל ציץ אליעזר בתחילת ח"ד, וכמו שכתב ביבי"א שם. ודברים אלו שייכים גם בנדון שלפנינו.

אמנם גם בהיתר זה יש לפקפק מכמה סיבות:

[א] בעיקר ההיתר של המוש"ק כתב במשנה ברורה סי' רט"ז ס"ק ז', שלא ברור כלל שהתירו במקום שאין כנגדו שישים. ובנדון שלפנינו בשרוול נקניק נראה שאין שישים כנגד הקולגאן, ומאחר שהשרוול ניכר לעצמו לא שייך לדון שיתבטל אגב הבשר של הנקניק עצמו.

בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ה האריך לדון בענין זה ומסיק:

העולה מכל הג"ל, דאף במוסק וחתיכת איסור בדבש, דהוי השתנות אחרי ההעדר ממש, תלוי באשלי רב רב"ל, ואף להמקילים כתב החת"ס, דצריך תרתי לטיבותא, מקודם עיפוש, והשתנות מהעדר להוי' לדבר המותר, ועי' בגינת ורדים, שכתב, די"ל אף אם נניח בדבר שהוא מותר, בנתערב בו בשר נבילה, אפשר דוקא שיש עכ"פ רוב דבש של היתר, דאיכא מ"ד טעם כעיקר דרבנן, ואף אם דאורייתא, מ"מ לעת עתה ליכא נו"ט, וגם בשר בדבש נ"ט לפגם, ואין הכרע להתיר בדבש שנתערב בו סולת, וכן החמיר באל"י רבא (בס"י תס"ז) עיין שם.

[ב] בשו"ת אור לציון (חאו"ח סי' לד) כתב לחלק בין שינוי שנעשה בידי שמים באופן טבעי כהמוסק שהתירו רבינו יונה, לשינוי הנעשה בידי אדם דחשיב שינוי צורה בלבד ולא שינוי במהות.

ואולם ביביע אומר שם כתב שנעלם ממנו מ"ש החתם סופר (חיו"ד סי' קיז) להתיר שמן שעושים מחרצנים של סתם יינם, ע"פ דברי רבינו יונה, ומבואר דס"ל שאין חילוק בין מה שנעשה בידי שמים באופן טבעי לשינוי הנעשה בידי אדם.

אמנם בשו"ת מנחת יצחק שם כתב:

ושוב ראיתי, עוד ראוי גמורה לאיסור, אף היכא דהוי פנים חדשות, מהעדר להוי' ה, מהא דפסק הרמ"א (ביו"ד סי' ס'), דבהמה שנתפסמה כל ימי' בדברים האסורים אסורה, וכדברי התוס' (תמורה ל"א ע"א) עיין שם, והרי התם הוי ממש שינוי מהעדר להוי' דבר המותר, ומ"מ אסור, ואף דהש"ך הביא מכ"פ שחולקים ע"ז, משום דמעוכל הוי כשרות, וכ"פ להלכה, זולת באיסורי הנאה עיין שם, מ"מ שאני התם, דדמי לביצת טריפה, דאמרינן מצי גביל מסרח סרח, והוי בריאה חדשה כנ"ל. והנה הא ודאי, דמשיטת המתירים, אין ראייה להתיר, בכגוונא דנעשה פנים חדשות ע"י המצאות בני אדם, די"ל דשאני התם דהוי פנים חדשות בטבעית הבריאה כנ"ל, אבל להיפוך, בודאי הוי הוכחה גמורה, דלהמחמירים שם, מכל שכן דאסור היכא דנעשה פנים חדשות ע"י תעשייה.

[ג] עוד יש לפקפק בזה מצד דברי הגר"י אברמסקי שמובאת בשו"ת ציץ אליעזר תחילת ח"ד, שכתב:

דבר ברור הוא אשר הג'לטין הנעשה מן העצמות אינו יצירה חדשה, שנשתנתה מחומר הראשון אל חומר חדש לגמרי ע"י אמצעים כימיים, אלא הג'לטין הוא אותו חומר עצמו שישנו בעצמות מעיקרו, וכל האמצעים הכימיים שמשתמשים בהם בתעשיית הג'לטין, אינם באים אלא להפריד שאר חומרים שיש בעצמות מחומר הג'לטין, שלא יפסידוהו או שלא יגרעו את טיבו. וא"כ אין מקום בזה למשא ומתן בהיתר הג'לטין הנעשה מעצמות נבלות וטרפות, על פי דברי רבינו יונה בדבש שנפל בו חתיכת איסור דאזלינן בתר השתא ומותר.

הובאו דבריו ביביע אומר שם, ולא הביא שם מקור לדחות את דבריו, וכן המנחת יצחק שם הכריע שיש לחשוש לדבריו.

רשימת השיעורים - שנה ראשונה:

א	קיום הנסחיות	י	התחלה בפתיחה ובסוצווא	כג	ביונים תלים ומומים	ז	מקדש מעט	ח	תורה עם דרך ארץ
ב	תמימות בספרי העומר	כ	תפילת מוסף	כד	קדושת ביועית בד מינים	זא	פונדקאות	ט	לא יסותר בדי אביו
ג	קטן שהדלי	כז	נדי דרך במחשבה	כה	הלכות מצוות בכבוד ס"ח	זב	פרוין שנים	יב	האונת סתר
ד	לא שמיא היא	כח	יצאה אדוק ישראל	כו	דברים אסורים בשבת	זג	הלכות נרות חנוכה	יג	הכותל המערבי
ה	פרוין לו בספיקות	כט	קדושה ה'	כז	משום השמעת זכור	זד	שאלות	יד	לא יבטש
ו	זו ברברת כהנים	ל	מעשה שבת	כח	טעויות בפתיחה ובהלכה	זה	חובי נכדים בכבוד	טו	חטא בד שיוכה חברך
ז	ה' יצאה יד גת	לא	שמיטת כספים	כט	קיום הסכנה בחלות	זז	פירות	טז	ברכת המהמה
ח	תפילות נחת צרה	לב	גזל הגדל	ל	מצוה בו יתר ממשלוח	זח	קריאת שמות	יז	נאן שביעית ל' כסות
ט	ברכת שהחיינו בציצית	לג	העלות נפש בנפש	לא	או הילוך מצוה	זט	השתנות הענינים	יח	תנאי בקיום מצוות
י	ישיבת הארץ	לד	גזירות תפילת ה'		ברוך שפטני	מ	תפילין של ר"ת	יט	נאן יקשון ביו"ט
יא	כהנים קבירי דעקים								

רשימת השיעורים - שנה שנייה:

נא	מדבר שקר תרחק	סא	גדדו כל תשקצו	פא	חבירו והפרדת אותיות
נב	זר בכם, קביתו רגע	סב	זעיר בעלי חיים	פב	צדק אישך מידן לפנשיה
נג	המות	סג	ירוש בשררה וברכנות	פג	מכירת בית כנסת
נד	חמר מדינה לקידוש	סד	אלת - בירו גבול דרום א"י	פד	ושם כפרשת זכור
נה	והברל	סה	אשו שמום חצוי	פה	עולת של פהור
נו	ההנהגה במחלוקת הלכה	סו	אל תתחמד	פז	צרות אדם ושמשמים
נז	חזקת הכונה	סז	ברכת הגומל - לעוברי דרכם	פס	במרום
נח	אביה ה' אלוהין	סח	אל תתגודדו	פט	אחר אינטרט הפתוח
נצ	גירום פסולים	סט	בל תשיח	צ	בשבת
נד	פנים חדשות	ע	מאות מעקה	צא	הארכים ושמות לועזיים
נה	תכלת בצביצית בזמן הזה			צב	מסחר בחול המועד
נו	תניק שושבה			צג	קסו התחרות

רשימת השיעורים - שנה שלישית:

[illegible]

רשימת השיעורים - שנה רביעית:

[illegible]

רשימת השיעורים - שנה חמישית:

[illegible]

רשימת השיעורים - שנה שישית:

מסורת באכילת בעלי חיים רגא	נישואין פיקטיביים.....	רסא	עירוב בשבילי.....	רשא	ראשונים כלאכים.....	רפא	מצות באמצעות ומקול וכדו רגא
נבט ברוח בזה.....	נבט כהן מעל בברים.....	רסב	חיוב בדיו שמים.....	רעב	בטחון והשתדלות.....	רפב	מצות צביה כנסת.....
מקור ההבדל הצרעין וספיע"ע רגא	עין הרה.....	רסג	עילת הסנדל.....	עדו	פרומים יסר.....	רפג	כוונה ולשמה במצוות.....
ממיל עצמו בממון חבירו.....	סיסה ביה התענית.....	רסד	עילת בסוכות.....	ערה	פרומים יסר וקושט.....	רפד	תענית אסור.....
דרכי המאור.....	מצות שיש ארץ ישראל.....	רסה	דין היש בלחכה.....	ערה	הרתעת נאמן עבודה.....	רפה	קריאת המעילה ביום ובלילה.....
בקהותיהם לא תכלו.....	לחורבן.....	רסו	מכנס עצמו לפיקוח נפש.....	ערה	כניסה לתקום עבודה זרה.....	רפז	קריאת בבטלה ידים.....
אשר ים שמעלו בתורה.....	המקדש השלישי.....	רסז	הכנסת אורחים.....	ערה	חברה בע"מ.....	רפז	תפילין - מ"ח מלב.....
ביום תפילתו וברכת כהנים רגא	חיוב הוצאת משפט.....	רסח	אחור אגלים.....	רעה	חברו יאמר בשבת.....	רפח	מצות המילה.....
מסר - קושט או הגנה.....	אילת מדעת.....	רסט	איסור קללה.....	רעה	דקדק רעש.....	רפט	שמחת יום טוב.....
תוצאת יבנה.....	צביה הקדן.....	ער	ברכת המפיל.....	רעה	הדלקת חשמל בתורת נו רגא	רפט	הקבלת פי רבו.....

רשימת השיעורים - שנה שביעית:

[illegible]

רשימת השיעורים - שנה שמינית:

שנה	שמה ודקדון	ששה	הלבנת פנים	שנה	תפילת נעילה	שמש	לית ביד דין	שמה	קודם התפילה
שנה	כסיה לזבת הכנסה	ששה	על הניסא	שנה	באב יצר	שמש	טביעות קול	שמה	מכירת עליות
שנה	מחחר בשבת	ששה	שליח שניזון	שנה	מפרק דרכי קנין	שנה	נסיעה בטוחה	שמה	ביטול סיקרה במצור פזם
שנה	פסחמים עושי מצוה	ששה	קבורה	שנה	באב שחל בשבת	שנה	ט' באב שחל בשבת	שמה	לית תורה לגוי
שנה	פיקח נפש עתיד	ששה	פל בהלכה	שנה	יושב ועובר נגד המתפלל	שנה	שמטית כספים ופרזבול	שמה	עיר בן חזק
שנה	פיקח עיור נבן אוסר למתיר	ששה	שעמה בברכות ובתענית	שנה	חופה	שנה	זוט ל' ש' ש' ש'	שמה	גידול חומרי פריים
שנה	מאכלים אסורים שנתביששו	ששה	שני הולדת	שנה	איריכו מוכשיים משותלים	שנה	ערבות במצות	שמה	שליח שהריוח
שנה	אפיקורן	ששה	טוחן בשבת	שנה	האבדו קודם מות תורה	שנה	מינו ופיטורו ש"ץ	שמה	מחלוקת

לסיוע בהקמת שיעורים חדשים

ולקבלת דפי עזר להכנת השיעורים

לתרומות ולהנצחות

ניתן לפנות:

03-6701171

info@olamot.net

עולמות

שיעורי תורה והלכה בסוגיות אקטואליות

פרטים נוספים באתר:

www.olamot.net

אלון מורה • אלעד • בית שמש • בני ברק • באר שבע • בית א-ל

• גבעת שמואל • גני תקווה • דימונה • חדרה • חיפה • טלז סטון

• טלמון • יקנעם • ירושלים • כפר סבא • מודיעין • מורשת • מע

אדומים • מעגלים • נצרת • נתניה • עינב • פסגות • פתח תקוה

• קרני שומרון • ראשון לציון • רמלה • רעננה • שעלבים •

תל אביב • בתי ספר • ישיבות תיכוניות • מכינות קדם צבאיות •

בסיסי צה"ל • ברלין • ונצואלה • ושינגטון • יוהנסבורג • לונדון •

לוס אנג'לס • לייקווד • מקסיקו • ניו יורק • ניו ג'רזי • פריז • שיקגו • ציריך